

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

Dita Hanzelová

Bakalářská práce

Problematika institucí předškolní péče a výchovy
v oficiálních dokumentech (zprávách) Státní populační
komise ze 60. let 20. století

Vedoucí práce: PhDr. Hana Havelková, PhD.

Praha 2009

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 29.července 2009

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Haně Havelkové, PhD. za odborné vedení mé práce.

Obsah:

<u>1. ÚVOD</u>	4
<u>2. TEORETICKÁ ČÁST:</u>	5
<u>2. 1. Klíčové pojmy</u>	5
<u>2.2. Teoretické zakotvení práce</u>	8
2.2.1 Současná diskuse o optimálním řešení koncepce institucí denní péče o předškolní děti	8
2.2.2. Historický vývoj institucí denní péče o předškolní děti v rámci území současné České republiky	12
2.2.2.1. Vývoj do roku 1948	13
2.2.2.2. Vývoj od r. 1948 do r. 1989	13
2.2.2.3. Vývoj po r. 1989	14
<u>2.2.3. Shrnutí teoretické části</u>	15
<u>3. ANALYTICKÁ ČÁST</u>	17
<u>3.1. Výzkumná strategie a metoda</u>	17
<u>3.2. Výběr vzorku</u>	18
<u>3.3. Heuristika pramene</u>	19
3.3.1. Stručný historický kontext 60. let 20. století	19
3.3.2. Stručný historický kontext vzniku Státní populační komise a zpráv jí vydávaných	19
3.3.3. Základní kritika pramene	20
3.3.3.1. Základní charakteristika dokumentu	20
3.3.3.2. Vnější posouzení dokumentu	20
3.3.3.3. Vnitřní znaky dokumentu	20
3.3.3.3.1 O autorech zpráv SPK/VPK	21
3.3.3.3.2 Rámcový obsah zpráv SPK/VPK	23
<u>3.4. Metody vyhodnocování a interpretace pramene</u>	25
3.4.1. Rámcová analýza a kódování	25
3.4.2. Přehled kategorií	26
<u>4. ZÁVĚR</u>	42
<u>5. POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY</u>	46
<u>Přílohy: 1. Bibliografické údaje o autorech zpráv SPK</u>	48

1. ÚVOD:

Tématem výzkumného projektu, kterým se hodlám zabývat v rámci své bakalářské práce, bude problematika institucí předškolního vzdělávání, výchovy a péče v oficiálních dokumentech (zprávách) Státní populační komise (SPK) ze 60. let 20. století.

Moje **výzkumná otázka** zní, jakými **tématy a problémy se v rámci zpráv a výzkumů týkajících se předškolních zařízení zabývali autoři působící ve Státní populační komisi a jaké otázky si v této souvislosti kladli, a dále jaké závěry a doporučení pro politickou koncepci a správu této oblasti ze svých výzkumů vyvozovali**. Tento materiál považuji za vhodný dokument pro můj záměr přiblížit pojetí předškolní výchovy v mnou sledovaném období. Vzhledem k rozsahu mého výzkumu a jeho časovým nárokům však není součástí mého zkoumání (ač by to bylo zajímavé), zda tyto závěry a doporučení byly skutečně realizovány a rovněž se nezabývám skutečnou situací, v níž se tato zařízení nacházela (jejich výstavbou, počtem a kvalitou). Mým hlavním cílem je konceptualizace této problematiky v textovém pramenu.

Součástí mé práce je heuristika pramene včetně stručného historického kontextu období 60. let 20. století a vzniku a působení instituce Státní populační komise. V rámci této části představuji jedny z hlavních aktérů SPK/VPK a celkové vzdělanostní a profesní zaměření členů této komise jakožto autorů mnou zpracovávaných textů. Rovněž v obecném rámci představuji tematický záběr textů zpráv SPK.

Téma předškolní výchovy vychází z mého zájmu o tuto oblast¹ a výběr pramene se opírá o doporučení vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Hany Havelkové, PhD..

S podobnou tematikou jsem si vyhledala několik realizovaných bakalářských a diplomových prací a utvrdila se, že jejich výzkumný problém byl odlišný. Konkrétně pojednávaly o tématech péče o předškolní děti jako nástroje úspěšného sladování práce a rodiny, analyzovaly současný stav služeb péče o děti, dále se zabývaly tématem nerovných šancí v předškolním vzdělávání v České republice, podporou rodin s dětmi předškolního věku, vlivem společenských změn po roce 1989 na předškolní děti v České republice. Zároveň se mi nepodařilo nalézt žádnou jinou studii či výzkum, která by se podrobněji zabývala mnou zpracovávaným pramenem.

Konceptuální a analytický rámec mé práce představuje výběr ze současné odborné literatury zabývající se tématem koncepce zařízení předškolního vzdělávání, výchovy a péče.

---

¹ Téma souvisí s mnou vypracovaným skeletovým překladem v rámci studií FHS - OECD (2006)

Konkrétně půjde o současné teoretické a výzkumné práce zabývající se problematikou předškolních zařízení z hlediska státní koncepce a správy této oblasti .

V souvislosti s mým výzkumným problémem jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkum, neboť usiluji o podrobnější interpretaci textu. Použitá metoda vychází z Hendl (2005) a konkrétně využívám rámcové analýzy k počáteční identifikaci témat a konceptů a vytvoření jejich základního seznamu. Tento seznam dále rozpracovávám za pomoci metody otevřeného kódování, na základě které se snažím o bližší tematické rozkrytí textu.

2. TEORETICKÁ ČÁST:

Teoretická východiska mé práce vychází především z aktuálních odborných prací, studií, výzkumů a článků, které se zabývají současnou koncepcí zařízení předškolního vzdělávání, výchovy a péče, tj. jeslí a mateřských škol a případně dalších specializovaných zařízení. Zároveň využívám těchto prací ke stručném výkladu historie institucí předškolní péče a výchovy, který mi slouží k uvedení do problematiky a k získání širších souvislostí, jež se pojí s mnou zkoumaným tématem.

Konkrétně se jedná o oficiální zprávy o problematice předškolní výchovy Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj OECD (2006)², které představují nedávná doporučení pro státní koncepci a správu těchto zařízení. Dále ve své práci využívám výzkumy Sociologického ústavu AV ČR Hašková (2008), které se zabývají vývojem a současnou situací předškolních zařízení v rámci území současné České republiky. Další okruh teoretických hledisek budou oficiální dokumenty Výzkumného ústavu práce s sociálních věcí (VÚPSV) a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). První zmíněný dokument Kuchařová, Svobodová (2006) se věnuje vývoji a struktuře zařízení denní péče o děti předškolního věku, výsledky empirických šetření této problematiky. Druhý dokument Sekot (2000) představuje přehled problematiky předškolního vzdělávání, výchovy a péče pro děti od 0 – 6 let a obsahuje doporučení OECD pro Českou republiku. Ve své práci pouze okrajově (v části 2.1. Klíčové pojmy) využívám psychologickou studii Šulová (2004), která se věnuje prvnímu období života dítěte s akcentem na ranou interakci z hlediska aktuálních výsledků empirických výzkumů a v této souvislosti rovněž i zařízením předškolní výchovy.

2. 1. Klíčové pojmy

Především považuji za nutné vymezit **předškolní věk**, který je obecně chápán jako vývojové období dítěte od dovršení třetího roku věku po vstup do školy, tzn. do dovršení

---

² Veškeré citované či parafrázované úryvky z OECD (2006) jsou mým vlastním překladem. Tento dokument nebyl zatím oficiálně přeložen do českého jazyka.

šestého roku života. V tomto věkovém období dítě zpravidla navštěvuje mateřskou školu, která jej postupně připravuje na vstup do školy (Průcha, 2001).³ Vzhledem k tomu, že takovéto vymezení nezahrnuje děti ve věku od narození do 3 let, volím pro tuto věkovou skupinu termín **mladší předškolní věk**, který rovněž bývá v odborné literatuře užíván.

Předškolními zařízeními v ČR jsou **mateřské školy**, které jsou školskými zařízeními navazující na výchovu dětí v rodině a v součinnosti s ní zajišťující všestrannou péči dětem zpravidla ve věku od 3 do 6 let (Kuchařová, Svobodová, 2006). Podle nového školského zákona⁴ jsou druhem školy a docházka v nich není povinná. Jejich zřizovateli jsou obce nebo svazky obcí a jsou v působnosti MŠMT (Eurydice, 2003).

Jesle jsou řazeny mezi zdravotnická zařízení spadající do kompetence Ministerstva zdravotnictví a mají zabezpečovat všestranný rozvoj dětí zpravidla ve věku do 3 let (tj. kojenců a batolat). Jedná se o jesle s denním, výjimečně týdenním provozem. V současnosti jsou všechna zařízení nestátní - převážně soukromá, výjimečně obecní (Kuchařová, Svobodová, 2006). Zvláštní formu neinstitucionálního hlídání nižšího počtu dětí představují v ČR tzv. **mikrojesle**.

V obecné rovině bývají v odborné literatuře jak mateřské školy tak i jesle souhrnně označovány jako **instituce či zařízení péče o předškolní děti, resp. instituce denní péče o předškolní děti** (Kuchařová, Svobodová, 2006; Hašková, 2008) a to i navzdory jejich rozdílným vymezením jak z hlediska věkových skupin dětí, jimž slouží, tak i rozdílných způsobů zřizování a správy těchto zařízení. Abych se vyvarovala případným nejasnostem v užívaných termínech, rozhodla jsem se ve své práci jsem se rozhodla užívat toto obecné označení, pokud pojednávám o mateřských školách a jeslích. V ostatních případech budu hovořit konkrétně o jeslích nebo mateřských školách.

Ve své práci užívám pojem **pedagogický pracovník/pedagogická pracovnice** ve významu „učitel/učitelka v různých typech a stupních školy“ (Průcha, 2001) s požadovaným typem odborného vzdělání/kvalifikace⁵. Pro pracovníky v institucích péče o mladší předškolní děti, tj. v jeslích, ve kterých jsou z většiny zaměstnání odborní zdravotničtí pracovníci/odborné zdravotnické pracovnice nebo pečovatelé/pečovatelky (až na malé

---

³ Podle Šulové (2006) je „v některých odborných pracích .. za předškolní období považováno celé období od narození až po nástup do školy“. (Šulová (2004))

⁴ (č. 561/2004 Sb.)

⁵ V České republice mohou učitelé mateřských škol získat vzdělání na čtyřletých pedagogických oborech středních škol zakončených maturitní zkouškou nebo na vysokoškolských pedagogických fakultách zakončených státní zkouškou či na vyšších odborných školách zakončených státní zkouškou nebo absolutoriem. (Eurydice: *Struktury systémů vzdělávání, odborné přípravy a vzdělávání dospělých v Evropě, Česká republika 2005/6, Ústav pro informace ve vzdělávání, 2003*)

výjimky se nejedná o lékaře/lékařky) a z menší části i učitelé/učitelky (Kuchařová, Svobodová, 2006), budu používat termín **pečovatel/pečovatelka**.

V oblasti terminologie jsem do jisté míry postavena před problémem dvojího pojmosloví, tedy terminologie užívané do r. 1989 a terminologie nové, která je do značné míry ještě neustálená. Mezi nové termíny patří **vzdělávací politika (educational policy)**, která podle Průchy (2001) představuje zároveň vědní obor i praktickou činnost zabývající se plánováním, legislativou, financováním, budoucím rozvojem a jinými rozhodovacími procedurami v sektoru školství a celého vzdělávacího systému. Součástí vzdělávací politiky je kurikulární politika. Podle J. Kalouse (1997) lze v. p. chápat jakožto „*principy, priority a metody rozhodování vztahující se k uplatňování společenského vlivu na vzdělávání*“. V ČR se v. p. teprve postupně vytváří jako vědní disciplína, prakticky je realizována orgány státní správy ve školství a aktéry školského managementu (Průcha, 2001). Vzhledem k tomu, že instituce denní péče o mladší předškolní děti – tj. jesle – v ČR v současnosti nejsou řazeny mezi školská zařízení, nýbrž spadají pod správu obcí a ministerstva zdravotnictví, stojí „de facto“ stranou oblasti vzdělávací politiky.

Termín **předškolní výchova, vzdělávání a péče** obsahuje tři výrazy, které rovněž vyžadují bližší, i když vzhledem k rozsahu mé výzkumné práce pouze velmi stručné vysvětlení. Zatímco výchova je do značné míry obecný a zastřešující pojem, který v sobě zahrnuje jak vzdělávání tak i péči, pojmy vzdělávání a péče nesou značný významový rozdíl. Podle Průcha (2001) je vzdělávání základním pojmem pedagogické teorie a praxe, avšak pojmem stále diskutovaným a nedostatečně ujasněným. Navíc v české pedagogické terminologii se nesprávně zaměňují výrazy „vzdělání“ a „vzdělávání“. Ve své práci jej budu využívat v obsahovém pojetí, ve kterém je vzdělávání definováno jako zkonstruovaný systém informací a činností, které jsou souhrnně chápány jakožto učivo, obsah vzdělání nebo jako vzdělávací cíle, a institucionální pojetí, v němž se jedná o společensky organizovanou činnost zabezpečovanou institucí školství, formálního vzdělávání, celoživotního vzdělávání aj. a je ve společnosti bohatě diferencováno prostřednictvím úrovní vzdělávání, jeho stupňů a druhů přičemž běžně se takto rozlišuje základní v., středoškolské v., vysokoškolské v. (Průcha, 2001). Užívání pojmu vzdělávání v souvislosti s předškolní výchovou a péčí je rovněž součástí nového vývoje v pedagogické a jiné terminologii. Termín péče bývá v odborné literatuře využíván v souvislosti s dětmi mladšího předškolního věku a tedy i s jeslemi. To souvisí s tím, jak v další části (2.2. Teoretické zakotvení práce) blíže vysvětlím, že v České republice (jakož i jiných zemích) je „vzdělávací“ aspekt předškolních zařízení do značné míry oddělován od „výchovného a pečovatelského“ působení.

2.2. Teoretické zakotvení práce

2.2.1. Současná diskuse o optimálním řešení koncepcí institucí denní péče o předškolní děti

Na základě současných poznatků z odborného průzkumu autoři zprávy OECD (2006) dospívají k závěru, že **návštěva kvalitní instituce předškolní péče má na dítě kladný vliv, i když k ní dochází již od raného období jeho života**, za předpokladu, že zde dítě netráví převážnou většinu času na úkor pobytu v rodinném prostředí. V této zprávě zároveň uvádí **deset základních kroků, které mají vést k optimálnímu řešení státní koncepce předškolní výchovy**:

1. **Zohlednit širší sociální kontext** vývoje předškolních dětí. Státní koncepce předškolní výchovy (a tak i podmínky správy a fungování předškolních zařízení) by měla být vytvořena tak, aby byla prospěšná z hledisek jak společenských tak i ekonomických: např. z hlediska nabídky pracovních sil na trhu práce, z hlediska požadavku rovných příležitostí pro ženy, z hlediska optimální životní úrovně rodin a rovněž i z hlediska začleňování znevýhodněných a vylučovaných skupin obyvatel.

2. **Předškolní pedagogičtí pracovníci by měli podporovat vývoj a vzdělávání dětí již od jejich raného věku**. Zároveň by měli respektovat individuální možnosti jim svěřených dětí a jejich přirozené způsoby učení. Zásadní problém je sledován u institucí péče o děti ve věku do 3 let, které nejsou spravovány na základě kvalitního vzdělávacího plánu dětského rozvoje. Je nutné, aby začala být tato zařízení považována za podstatnou součást politické koncepce trhu práce (OECD, 2006).

3. **Struktura řízení a správy vzdělávacího systému by měla jasně vymezovat jednotlivé kompetence v jeho rámci a zajišťovat kvalitu systému**. Konkrétně je třeba ustavit orgán politické koncepce vzdělávání, který by byl vybaven odpovídajícími odbornými znalostmi, úřad pro sběr dat a jejich monitoring (výzkumné údaje jsou nezbytnými podklady pro vytvoření kvalitní koncepce předškolní oblasti), úřad hodnotící kvalitu vzdělávání, orgán odpovídající za vzdělávání a kvalifikaci pracovníků, inspekční orgány nebo sdružení pedagogických poraden.

4. **Vytvořit obecné směrnice a kurikulární standardy pro všechna zařízení předškolního vzdělávání, výchovy a péče** ve spolupráci se zástupci různých oblastí veřejného života. Rámcové programy představují vodítka naznačující, jak lze dosáhnout srovnatelné úrovně kvality vzdělávacích výsledků u všech věkových skupin, jak směřovat a podporovat kvalifikované pedagogické pracovníky a kterak usnadnit domluvu mezi personálem a rodiči.

5. Měl by být vypracován **návrh veřejného financování předškolní oblasti**, jehož záměrem by bylo dosažení kvalitních vzdělávacích cílů (tedy nikoli pouze dostatek míst): Státní výdaje na dítě v předškolním zařízení jsou menší nebo na přibližně stejné úrovni jako výdaje na dítě na základní škole. V zemích, které se mohou na poli svých vzdělávacích systémů pochlubit úspěchy, se prosadila **přehledná a jednotná strategie**, na základě níž dochází k účinnému přemístění finančních prostředků na opatření související s dlouhodobým plánováním a se zvýšením kvality služeb v předškolním sektoru (OECD, 2006).

6. **Odstraňovat chudobu a znevýhodnění dětí** za pomoci nových postupů v rámci **finanční, sociální politiky a politiky trhu práce**. Toho lze rovněž dosáhnout za pomoci zvýšení výdajů na všeobecně integrující programy pro děti se zvláštními vzdělávacími nároky. Tento bod vychází mimo jiné z poznatku, že děti pocházející z rodin s nízkým socio-ekonomickým statutem mají na základě statistických údajů menší naději získat stejnou úroveň kvalifikace a intelektuálního kapitálu jako děti, jež pochází ze zázemí s vysokým socio-ekonomickým statutem.

7. **Podpořit spoluúčast rodin a veřejnosti** (z hlediska zajištění zdravotnických a dalších služeb a z hlediska vytvoření prostoru pro partnerskou spolupráci zařízení a rodin) **na činnosti předškolních zařízení**: Předškolní pracovníci by měli napomáhat výchovnému a vzdělávacímu působení rodiny, která hraje v tomto ohledu v životě předškolních dětí klíčovou roli. Proto je nutný pravidelný kontakt a komunikace mezi pracovníky předškolního zařízení a rodiči.

8. **Zlepšení pracovních podmínek a kvalifikace pracovníků v předškolní oblasti**, neboť tyto aspekty zásadně přispívají ke kvalitě předškolních služeb. Nedostatky v mnoha zemích se týkají především nízké úrovně nábory nových pracovních sil a nízké úrovně mezd v zařízeních předškolní výchovy a péče, neodpovídajícího pedagogického vzdělání pracovníků, silné početní převahy ženských pracovních sil (tzv. feminizace) a neschopnosti pedagogických pracovníků brát na zřetel socio-kulturní rozmanitost rodinného prostředí dětí.

9. **Zajištění autonomie, financování a podpory předškolních zařízení**, tj. autonomie v oblasti vzdělávacích plánů poté, co byly zvolené cíle a standardy pro tuto oblast zveřejněny v rámcovém školním programu a byl stanoven nezávislý rozpočet (OECD, 2006).

10. **Podpora takového předškolního vzdělávacího systému, který se v rámci dané oblasti zasazuje o široce koncipované vzdělávací působení, o větší míru spoluúčasti všech relevantních stran a o zavádění demokratických principů**. Konkrétně je třeba zohlednit širší společenské zájmy jako jsou respekt ke všeobecným právům dítěte a k základnímu právu rodičů, které spočívá v jejich možnosti podílet se na vzdělávacím procesu svých dětí, respekt

k rozmanitosti sociálního prostředí dětí a snazší přístup ke vzdělávání z řad dětí se zvláštními vzdělávacími potřebami.

Autoři studie OECD (2006) se dále zabírají skutečností, že se z historického hlediska **politické koncepce v oblastech „péče o dítě“ a „předškolního vzdělávání“ utvářely odděleně** a nesly stopu rozdílného pojetí přístupu k dětem a rozdělených systémů řízení. Toto rozdělení má podle autorů nepříznivý vliv na dostatečnou nabídku předškolních zařízení a jejich kvalitu (mimo jiné vzhledem k nejednotnosti nároků na ukazatele kvality jakými je např. kvalifikace pedagogických a pečovatelských pracovníků) (OECD, 2006).

Podle Haškové (2008) by koncepce podpory institucionální péče v ČR měla především dbát o to, aby **instituce denní péče o předškolní děti byly kvalitní (z hlediska pečovatelských pracovníků/pečovatelek na počet dětí, hodin provozu, výchovných programů, stravování), široce fyzicky i finančně dostupné, vzbuzovali by důvěru u rodičů a byly flexibilní k potřebám rodičů a dětí**. Pro nezbytnost takové koncepce existuje minimálně pět argumentů:

1. Argument existence rostoucí poptávky po zařízeních denní péče o předškolní děti o němž svědčí rostoucí snaha rodičů umístit děti mladší 3 let do mateřské školy v důsledku nedostatku jeslí a rostoucí počet nepřijatých žádostí o umístění dětí v mateřských školách.

2. Argument institucionální poukazuje na skutečnost, že tzv. vícerychlostní rodičovská „dovolená“ nebude moci být v ČR v praxi využita pro svobodnější kombinování pracovního života a péče o malé děti, pokud nebude dostupná kvalitní institucionální denní péče o předškolní děti, a to i děti mladší 3 let.

3. Argument rovných příležitostí a argument ekonomický odkazuje k tomu, že v ČR má v mezinárodním srovnání mateřství nejsilnější negativní efekt na zaměstnanost žen.

Nemožnost umístění dítěte v mateřské škole se totiž ukazuje jako jeden z podstatných důvodů nemožnosti návratu matek pečujících o předškolní dítě na trh práce v době trvání ochranné lhůty proti ztrátě zaměstnání (Hašková, 2008).

4. Argument závazku připomíná, že se ČR značně zaostává za třetinovým podílem dětí mladších 3 let navštěvujících instituce denní péče o děti, který si evropské země stanovily pro dosažení do r. 2010 v Barceloně.

5. Argument populační zdůrazňuje skutečnost, že se ČR zařadila mezi země s nejnižší plodností v Evropě, pro něž je typická silná podpora genderově tradiční dělby práce (muž živitel a žena pečovatelka), zatímco vysokou participaci matek na trhu práce podpořenou dostupností zařízení denní péče o předškolní děti různého věku vykazují naopak země s nejvyšší plodností v Evropě (Hašková, 2008).

Zastavení neustále se prohlubujícího poklesu v dostupnosti institucionální péče o předškolní děti vyžaduje přehodnocení stávající koncepce. Vzhledem k **aktuálnímu rozdrobení kompetencí v souvislosti s regulací školek a jeslí**, a v souvislosti s problematikou zaměstnanosti, rodinné politiky a politiky rovných příležitostí mezi tři ministerstva – ministerstvo školství, ministerstvo zdravotnictví a ministerstvo práce a sociálních věcí – ale také mezi obce a kraje, musí koncepce jasně stanovit rozdělení povinností a zodpovědností, cílů a časových horizontů jejich dosažení, a způsoby vzájemné kooperace mezi zodpovědnými institucemi. „*Zdá se být pravidlem, že změny v jedné oblasti kombinování práce a rodiny, např. v oblasti úpravy rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku, musí být doprovázeny odpovídajícími změnami i v dalších oblastech kombinování práce a rodiny, tedy v oblasti dostupnosti zařízení předškolní péče a výchovy a rodině přátelských flexibilních forem práce. Jinak změny pouze v jedné z těchto oblastí většinou nevedou k zamýšlenému cíli*“ (Hašková, 2007).

Podle Kuchařové, Svobodové (2006) jsou zařízení denní péče o děti předškolního věku jednou z důležitých forem podpory rodin s malými dětmi převážně zaměstnaných rodičů, která **umožňuje rodinám s malými dětmi kombinovat rodinný a pracovní život**. Finanční a prostorová dostupnost denní péče má podle výsledků současných zahraničních výzkumů pozitivní efekt v rámci rodinné a pronatalitní politiky. A právě z **hlediska dostupnosti zařízení předškolní péče zejména o děti do 3 let věku není situace v ČR uspokojivá**. Z hlediska naplnění požadavků poptávky po jeslích a mateřských školách se situace s přibývajícím počtem nově narozených dětí stále zhoršuje. Ovšem s tím, že u zařízení denní péče pro děti mladší než 3 roky (jesle), kterých je reálně v celé ČR zanedbatelný počet, stejně jako počet dětí v nich umístěných, se podle výzkumu nejeví vztah mezi poptávkou a nabídkou příliš napjatý. Současná sociologická šetření ukazují, že rodičovské preference ohledně zabezpečení denní péče pro děti se utvářejí pod společným vlivem omezené dostupnosti jeslí a podobných zařízení a rozšiřujících se názorů, že nejmenší děti mají být vychovávány především v úzkém rodinném kruhu, zejména matkou. Nabídka jeslí však není dostatečná z hlediska sociálních funkcí těchto zařízení – **jsou prakticky nedostupná pro mnohé sociálně oslabené rodiny, jimž by mohly pomoci i jako prevence zhoršování jejich situace**. Odlišná situace panuje u poptávky a přijímání nových dětí do MŠ podle jejich věku – došlo ke zlepšení dostupnosti pro věkovou skupinu těsně před povinným začátkem školní docházky (tj. 5-6 let), avšak na úkor rapidního zhoršení situace dětí mladších (tj. 2-5 let),

z nichž byla více než polovina nepřijata⁶. Cenová dostupnost mateřských škol je převážně uspokojivá (i vzhledem k existenci legislativního nároku na osvobození od poplatků z důvodů sociální potřeby). Pokud jde o prostorovou dostupnost, větší část rodičů dětí navštěvujících předškolní zařízení byla se vzdáleností školky od jejich bydliště spokojena (horší je ovšem situace v malých obcích). Co se týče kvality služeb, může nastat problém tam, kde prostorově dostupné předškolní zařízení nesplňuje požadavky na rozsah a kvalitu služeb a aktivit. Dalším důležitým aspektem dostupnosti jsou otevírací doba, která bývá v průměru desetihodinová, takže nabízí dostačující časový prostor pro využití zařízení. Jiná je ovšem situace tam, kde se rodičům nenabízí prostorově dostupná škola a otevírací doba není uzpůsobena možnostem dopravního spojení (Kuchařová, Svobodová, 2006).

Závěrem autorky **doporučují reagovat s předstihem na měnící se požadavky v kvantitativním i kvalitativním smyslu, zejména v souvislosti se současným nárůstem počtu nejmenších dětí v důsledku zvýšení porodnosti.** Žádoucí by byl větší rozsah „polo-institucionálních“ regionálně přizpůsobených typů zařízení různé velikosti, které by měly doplňovat zařízení tradiční, zvláště pro děti mladší 3 let. I stávající formy denní péče by měly **flexibilněji reagovat na skutečné potřeby rodičů uplatňováním méně rigidních pravidel přijímání dětí.** Zvýšit efektivitu systému předškolní výchovy a denní péče o děti zaměstnaných rodičů by pomohlo na jedné straně **sjednocení jeslí a mateřských škol pod jeden kompetentní orgán (resort)**, protože již dnes dochází k jejich velkému prolínání, a na druhé straně podstatné rozšíření variability forem péče (např. mateřská centra). Dále by bylo vhodné se při řešení problematiky zařízení předškolní výchovy a péče více inspirovat zahraničními zkušenostmi, pokud jsou aplikovatelné v našich podmínkách. Autorky rovněž upozorňují na u nás poněkud opomíjený **sociálně preventivní význam**, který zabraňuje mezigeneračnímu přenosu ohrožení sociálním vyloučením. (Kuchařová, Svobodová, 2006).

Sekot (2000) hovoří o tom, že jedním z cílů současné vzdělávací politiky našeho státu by mělo být vytvoření jak legislativních tak i reálných záruk toho, aby každé dítě v České republice mělo přístup ke kvalitnímu školnímu vzdělávání, tj. takovému, které by vytvářelo dobré předpoklady pro příznivý osobnostní rozvoj dítěte, jeho budoucí vzdělávání i úspěšnou i úspěšnou sociální integraci, a které by odpovídalo jeho vzdělávacím možnostem a potřebám, včetně potřeb speciálních (Sekot, 2000).

2.2.2. Historický vývoj institucí denní péče o předškolní děti v rámci území současné České republiky

---

⁶ Na základě šetření ÚIV z r. 2006.

2.2.2.1. Vývoj do roku 1948

Počátky veřejné péče o děti předškolního věku – vznik opatroven, jeslí a později i mateřských škol – lze na území dnešní ČR datovat do 19. století. Opatrovny a jesle měly podle výnosu ministra vyučování z r. 1872 podobu „ústavů ošetřovacích“, zatímco úkolem mateřských škol bylo vychovávání a příprava k povinné školní docházce. Po vzniku Československa v r. 1918, mezi světovými válkami navštěvovalo mateřské školy přibližně 20% dětí příslušného věku. V tomto období došlo k vyostření kompetenčního sporu mezi ministerstvem školství a ministerstvem sociální péče ohledně preference v kladení důrazu na péči nebo na výchovu a vzdělávání. Zařízení předškolní péče byla financována z veřejných i soukromých zdrojů, hygienické podmínky péče byly zpravidla omezeny výší finančních prostředků zřizující soukromé osoby, spolku či obce, a chyběl jednotný organizační řád, náplň i zaměření. (Hašková, 2007).

2.2.2.2. Vývoj od r. 1948 do r. 1989

Od roku 1948 se mateřské školy přijetím zákona o jednotné škole⁷ staly prvním článkem školské soustavy, i když nepovinným a jejich počet prudce rostl. Předškolní zařízení pracovala podle jednotných osnov, které byly postupně upravovány a doplňovány (Kuchařová, Svobodová, 2006; Sekot, 2000). Během 50. let, která se nesla v duchu podpory vstupu žen do výroby, skutečně docházelo k nárůstu ekonomické aktivity žen a byla zahájena masová výstavba zařízení předškolní péče a výchovy. Současně dále stoupal podíl dětí příslušných věkových kategorií, které navštěvovaly jesle a mateřské školy. Počet školek, jeslí i dětských útulků se zvyšoval, ačkoli v průběhu 50. let docházelo k poměrně velkému poklesu porodnosti. Zatímco zřizovateli mateřských škol byla ve většině případů školská správa, téměř 1/3 jeslí byla vybudována přímo v závodech nebo družstvech JZD (a tento podíl se udržel až do konce 80. let) nebo na ně tyto podniky alespoň finančně přispívaly. I přes politickou podporu jeslí a postupné zvyšování podílu dětí v jeslích převládal mezi českou veřejností spíše odmítavý postoj k jeslím. V rozmezí 40. a 50. let dochází k legislativnímu zakotvení správy jeslí jako zdravotně preventivních zařízení pod ministerstvem zdravotnictví a správy mateřských škol pod ministerstvem školství (Hašková, 2007). Školský zákon z r. 1960 řadil mezi předškolní zařízení jakožto součásti jednotné školské soustavy jesle, mateřské školy, společná zařízení jeslí a mateřských škol a dětské útulky (Kuchařová, Svobodová, 2006). Zatímco v období 50. let byly děti v ČSR masivně umísťovány do seslí ve velmi útlém věku (i ve 3 měsících), v 60. letech byla tato praxe problematizována řadou psychologů v diskusi o

---

⁷ Zákon o úpravě jednotného školství č. 95/1948

psychické deprivaci dětí a byl vyvíjen tlak na snižování délky pobytu dítěte v jeslích a omezování přijímání příliš malých dětí (Šulová, 2004). V 60. letech zároveň pokračovala podpora výstavby denních zařízení předškolní péče a výchovy v souvislosti s vysokou zaměstnaností žen. Politické diskuse nad problematikou nízké porodnosti 50. a 60. let vyústily na začátku 70. let k zavedením mnohých populačních opatření, z nichž některá byla v průběhu dalších let redukována. Lze shrnout, že se tehdejší opatření pro kombinování práce a rodiny v rámci populační politiky soustředily především na dva aspekty: a) prodlužování délky „mateřské dovolené“, b) rozšiřování sítě celodenních zařízení předškolní péče a výchovy pro děti těch matek, které se již vrátily do zaměstnání. Oproti politické rétorice 50. let, která se nesla v duchu emancipace žen, k níž mělo dojít zejména prostřednictvím jejich ekonomické nezávislosti, a v duchu podpory veřejných zařízení předškolní péče a výchovy, se populační politika 70. let soustředila na prodloužení období celodenní péče matky o dítě v rodině, při pokračující podpoře veřejných zařízení péče a výchovy pro děti těch matek, které se již na trh práce vrátily (Hašková, 2007). Během 80. let stále ještě stoupal počet jeslí, ale již tehdy klesal počet míst v jeslích a současně rostla nákladnost těchto zařízení. Také počty mateřských škol se do poloviny 80. let mírně zvyšovaly, ale pak došlo k jejich pozvolnému propadu (Kuchařová, Svobodová, 2006). Podíl žen (a matek) na celkovém počtu zaměstnaných byl v evropském srovnání vysoký (Hašková, 2007).

2.2.2.3. Vývoj po r. 1989

Během socioekonomické transformace 90. let se pozice žen na českém trhu práce měnila. Státní regulace vedly k odchodu některých skupin lidí z trhu práce – jednou z nich byly i matky s malými dětmi. Po celá 90. léta docházelo k rychlému poklesu počtu zařízení předškolní péče a výchovy. Historicky zakotvené institucionální rozdělení veřejných zařízení výchovy a péče o předškolní děti na „medikalizovanou“ péči jeslí (s konotací vysoké nemocnosti dětí a „lékařskou“ péči dětských sester), jež patřila v českém prostředí (přesto, že spadala do systému školských zařízení) pod správu ministerstva zdravotnictví, a na výchovnou péči mateřských škol jež spravovalo ministerstvo školství, sehrálo po roce 1989 významnou roli v redefinování pozice a funkce těchto zařízení. Rovněž se odrazilo v dramatickém poklesu dostupnosti zařízení péče o děti mladší tří let. Podniková zařízení, instituce dětských útulků a společných zařízení jeslí a mateřských škol právně zanikly. Nejvýrazněji byl zredukován počet jeslí, k čemuž napomohla skutečnost, že na začátku 90. let přestaly jesle patřit mezi školská zařízení (Hašková, 2007). Od r. 1991 zůstaly předškolními zařízeními pouze mateřské školy. Reforma v oblasti předškolní výchovy po r. 1989 vycházela z nových společenských trendů – svobody vzdělávání, tržních principů v uspokojování

vzdělávací poptávky a i ve financování vyznačujícím se liberalismem a deregulací. Počty jeslí byly značně redukovány a základními veřejnými zařízeními předškolní péče o děti se staly mateřské školy. Osnovy pro práci předškolních zařízení byly postupně nahrazovány „programy výchovné práce“ pro jesle a mateřské školy a doplňovány metodickými příručkami k jednotlivým „složkám“ výchovy (Sektot, 2000). V roce 2004 byl přijat nový školský zákon, který změnil postavení mateřské školy na školský subjekt, a v rámci jeho přijetí byla rovněž upravena verze Rámcového programu pro předškolní vzdělávání z r. 2001, který představuje velmi obecný rámec kurikula schválený na úrovni státu. Počet institucí předškolní péče a výchovy se od 90. let neustále snižuje a zároveň dochází navýšení počtu dětí na jedno zařízení v důsledku jejich slučování. Na jednoho učitele tedy připadá vyšší počet dětí (Kuchařová, Svobodová, 2006). Výsledkem změn na trhu práce, poklesu míst v zařízeních předškolní péče a výchovy a prodloužení nároku na rodičovský příspěvek při celodenní péči o dítě se stalo na straně jedné obtížnější umístění dítěte v předškolním zařízení, ale na straně druhé se stala v případě úplné rodiny přijatelnější celodenní péče matky o dítě. V současné době tedy zůstává většina matek v domácnosti se svým dítětem do 3 let věku a teprve poté se snaží jednat o umístění dítěte do zařízení předškolní péče a výchovy (Hašková, 2008).

2.2.3. Shrnutí teoretické části

V této části zmiňuji vzhledem k omezenému rozsahu bakalářské práce pouze některé z nejdůležitějších tezí, které se v rámci diskuse o koncepci oblasti předškolního vzdělávání, výchovy a péče objevují v odborných textech.

Jak upozorňuje zpráva OECD (2006) oblast **předškolní výchovy a vzdělávání je úzce propojena s celou řadou dalších společenských problémů**, což je nutné zohlednit při sestavování státní koncepce předškolní politiky. Konkrétně se jedná o problém zaměstnanosti (především žen v souvislosti s tím, že jsou to ve většině právě ony, na nichž stále leží většina odpovědnosti za péči o dítě) a rovné příležitosti žen, dětský vývoj, dětskou chudobu, zdravotní stav dětské populace a sociální zabezpečení rodin. **Koncepce předškolního vzdělávání, výchovy a péče se kromě otázek programového zaměření a kvality této oblasti musí současně zabývat i otázkami týkajícími se dostatečného počtu a dostupnosti předškolních zařízení, způsobu financování a profesní přípravy pracovníků v této oblasti.** V souvislosti s tím musí řešit i další související otázky jako jsou nároky na rodičovskou dovolenou, rodičovské příspěvky a jiná ze vstřícných opatření pro rodiny (OECD, 2006). V tomto ohledu se vyjadřuje i Hašková (2007, 2008), která zdůrazňuje, že pokud mají být **změny v jedné z oblastí kombinování práce a rodiny** (rodičovská dovolená, rodičovské příspěvky, trh práce, předškolní péče aj.) **efektivní, musí být doprovázeny**

odpovídajícími změnami i v dalších oblastech - tedy i v oblasti dostupnosti předškolní péče (Hašková 2007). A rovněž, ve shodě s tvrzením autorů OECD (2006), se zasazuje o to, aby **koncepce institucí předškolní péče dbala na jejich kvalitu (z hlediska počtu dětí na pečovatele/pečovatelky, hodin provozu, možnosti příchodu a odchodu ze zařízení, výchovných programů, stravování apod.) na , jak fyzickou, tak i finanční dostupnost a jejich flexibilitu vůči potřebám rodičů i dětí** (Hašková, 2008). V podobném duchu se vyjadřují i Svobodová, Kuchařová (2006), které považují **zařízení denní péče o děti předškolního věku za jednu z důležitých forem podpory rodin s malými dětmi, která jim umožňuje kombinovat rodinný a pracovní život**. Dále shledávají, že současná nabídka jeslí není dostatečná a to především z hlediska sociálních funkcí těchto zařízení, neboť jsou prakticky nedostupná pro mnohé sociálně oslabené rodiny, jimž by mohly pomoci i jako prevence zhoršování jejich situace. Autorky proto doporučují, aby se **v rámci koncepce institucí předškolní péče a výchovy reagovalo na měnící se požadavky s předstihem, a to jak v kvantitativním, tak i v kvalitativním smyslu**, zejména v souvislosti se současným nárůstem počtu nejmenších dětí v důsledku zvýšení porodnosti. **Navrhují flexibilnější řešení nedostatkové situace v podobě podstatného rozšíření variability forem péče** (regionálně přizpůsobené zařízení různé velikosti, mateřská centra, znovuzavedení dřívějších kombinovaných zařízení typu jesle-mateřská škola). Rovněž se vyslovují **pro větší flexibilitu a vstřícnost vůči potřebám rodičů při uplatňování pravidel přijímání dětí** (Kuchařová, Svobodová, 2006).

Autoři OECD (2006), Hašková (2008) i Kuchařová, Svobodová (2006) se jednoznačně shodují v tom, že **sjednocení jeslí i mateřských škol** (a tudíž i sladění „výchovně-pečovateľského“ a „vzdělávacího“ přístupu) by **výrazně pomohlo zvýšit efektivitu systému předškolní výchovy a denní péče o děti zaměstnaných rodičů**, neboť současná (historicky zakotvená) podoba rozdělených systémů má nepříznivý vliv jak **na dostatečnost nabídky institucí péče o předškolní děti, tak i na jejich kvalitu**⁸.

Na základě současných poznatků z odborného průzkumu autoři zprávy OECD (2006) dospívají k závěru, že **docházka dítěte do instituce předškolní péče v raném období života má na jeho celkový vývoj pozitivní vliv** ovšem s tím, že větší část času tráví v rodinném prostředí (OECD, 2006). Oproti tomu Kuchařová, Svobodová (2006) shrnují, že ačkoli v současné diskusi není péče o nejmladší děti odmítána navzdory převažujícím názorům o

---

⁸ Příkladem může být rozdílnost nároků na ukazatele kvality jako třeba v případě kvalifikace pedagogických pracovníků/pedagogických pracovníc a pečovatelů/pečovatelek.

potřebě rodičovské péče o nejmenší děti, **za nejvhodnější způsob zabezpečení péče o děti mladšího školního věku se považují rodinné formy péče** (Kuchařová, Svobodová, 2006).

Hašková (2007) uvádí, že v evropském srovnání má **v České republice mateřství nejsilnější vliv na odchod ženy z trhu práce**. Příčinu shledává především v politice 90. let, která vedla k prodloužení rodičovského příspěvku, změnám na trhu práce (státní regulace, které vedly k odchodu některých skupin lidí – i matek s malými dětmi), poklesu zařízení předškolní péče a výchovy (Hašková, 2007). Přitom autoři OECD (2006) vyjmenovávají mnohonásobné **výhody, které plynou z nepřerušované participace žen na trhu práce** (ovšem s tím, že se i na trhu práce bude uplatňovat politika rovných příležitostí) jako je příspěvek práce žen k nabídce výrobků a služeb na trhu, zvýšení celkové spotřeby na základě toho, že ženy mohou přispívat k celkovému příjmu domácnosti a v neposlední řadě i zvýšení příjmů do státního rozpočtu díky zdanění příjmů žen. Rovněž se vyslovují proti dlouhodobému přerušování pracovní dráhy žen, které vede ke ztrátě postavení na trhu práce a kvalifikace. Platí, že čím déle je žena s dítětem doma, tím obtížněji se poté uplatňuje na trhu práce (OECD, 2006).

3. ANALYTICKÁ ČÁST:

3.1. Výzkumná strategie a metoda

V souvislosti s mým výzkumným problémem jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkum, neboť usiluji o bližší interpretaci textů zabývajících se mnou sledovanou problematikou. Pro přiblížení způsobu, kterým autoři nahlíželi na problematiku předškolních zařízení, a otázek, které si v rámci toho kladli, a řešení, jež navrhovali, potřebuji využít flexibilnější metody výzkumu, kterou nabízí právě strategie kvalitativního výzkumu. Před samotnou interpretací dokumentu provádím pramennou kritiku podle Hendl (2005), která má za účel přiblížení dokumentu, historický kontext jeho vzniku a jeho vnější i vnitřní charakteristiku. Pro interpretaci pramenného textu nejprve využívám metodu rámcové analýzy, na základě níž identifikuji počáteční témata a koncepty, označuji data (označují „o čem vypovídají“), přičemž se opírám o deskriptivní kategorie⁹ vztahující se ke zkoumanému předmětu (tj. předškolním zařízením). Tento postup kombinuji s metodou otevřeného kódování, kterou se snažím o bližší tematického rozkrytí textu – stanovení a uspořádání kategorií. V závěru se snažím shrnout mnou odhalená zjištění a zasadit je do kontextu současné diskuse o

---

⁹ Deskriptivní kategorie jsou na abstraktnější úrovni, nežli materiál, který popisují. Jedná se tedy o teoretické výpovědi, které jsou konstruovány jak na základě teorií a konceptů o daném předmětu, ale na druhé straně musí být vytvořeny v souladu s empirickým materiálem (Hendl (2005))

optimálním řešením předškolní výchovy s vědomím odlišného dobového kontextu problematiky.

Pro hodnocení kvality výzkumu a zejména pro kontrolu, zda se mi daří udržet kvalitativní výzkum „v lati“, využívám Chenail, R. (1998). Na základě toho průběžně sleduji a ověřuji spojitost následujících bodů: 1. Oblast zájmu: Co zkoumám?; 2. Výzkumná otázka: Co chci skutečně zjistit? 3. Data: Jaké údaje (texty, dokumenty, literatura) shromažďuji? (pojmenovat povahu dat nejen pramene, ale i literatury v teoretické části); 4. Analýza dat: Jak data analyzuji? (zda metoda, způsob zpracování skutečně vychází od typu dat, s nimiž pracuji)¹⁰.

3.2. Výběr vzorku

Za svůj výzkumný vzorek jsem si zvolila zprávy vydávané Státní populační komisí¹¹, které pro svou provázanost se státním aparátem představovaly de facto oficiální stanoviska k tématu předškolních zařízení. V mnou sledovaném období byly vydávány v periodicitě 6x ročně na popud vládních snah o postižení problémů souvisejících s populačním vývojem (demografické jevy a jejich vztahy, vývoj funkcí rodiny a vztahy mezi společnostmi a rodinou, socio-ekonomické a právní situace rodin a zvláště žen a další související tematika – podrobněji viz část 3.3. Heuristika pramene). Blíže se institucí Státní populační komise (později přejmenovanou na Vládní populační komisi) a zprávami jí publikovanými, které vydávala mezi let 60.-80. 20. století, rovněž zabývám v části 3.3. Heuristika pramene.

Motivace výběru pramene vychází z mého záměru přiblížit státní koncepci předškolní výchovy v mnou sledovaném období (60.let 20. století). Zprávy SPK byly totiž vypracovány na přímý popud československé vlády, resp. na základě ustavení Státní populační komise jako „orgánu vlády“ v roce 1962, a měly značný dopad na mnoho vládních rozhodnutí, učiněných v souvislosti s populačním vývojem (např. stanovení právního nároku na mateřskou dovolenou a její délku, právní normy týkající se rodiny a rovněž zřizování a správa předškolních zařízení).

---

¹⁰ Kontrola mého projektu:

1. Oblast zájmu: Koncepce předškolních zařízení
2. Výzkumný problém: Problematika předškolních zařízení v oficiálních zprávách a výzkumu SPK
1. Shromážděná data: Pramen: Zprávy SPK / Teorie: .....
2. Analýza dat: Rámcová analýza a otevřené kódování

¹¹ Prokopec, J. (šéfredaktor), 1963-1970: Zprávy Státní populační komise: informační bulletin o populačních otázkách. Praha: sekretariát Státní populační komise.

V rámci zpráv se v souvislosti s mnou sledovaným tématem podrobněji soustředím pouze na příspěvky, které se přímo týkají předškolních zařízení z období 1963 – 1970. Důvodem výběru dekády 60. let byl fakt, že se jednalo se o počáteční desetiletí vydávání ZSPK, během jehož celého průběhu vycházely zprávy v nejčastější periodicitě (oproti letům 70. a 80.), což ovlivnilo obsahovou šíři a počet jednotlivých článků v nich zveřejněných. Navíc byla většina svazků z tohoto období zachována a vzorek je tudíž téměř kompletní. Chybí pouze všechny čísla z r. 1962, která nebyla v době mého výzkumu nalezena v archivu Národní knihovny v Praze.

Za výhody mnou zvoleného pramene považuji dostupnost materiálu a skutečnost, že reprezentuje přímé podklady pro oficiální politiku v dané oblasti. Nevýhodou je výše zmíněná nedostupnost (ač malé části) textů.

3.3. Heuristika pramene

Před samotnou interpretací dokumentu se snažím stručně přiblížit instituci, která jej vypracovávala, souvislosti její existence, dobový kontext, v němž texty vznikaly a pramennou kritiku podle Hendl (2006).

3.3.1. Stručný historický kontext 60. let 20. století

Oproti období 50. let 20. století v tehdejší Československé republice, které byly dobou politického útlaku projevujícího se mimo jiné v politických procesech se známými politickými a kulturními osobnostmi a přísnou cenzurou, bylo období 60.let 20. stol. v tehdejší Československé socialistické republice charakteristické určitým uvolněním cenzury a větší možností „svobodné“ debaty o společenských problémech. Tento vývoj, který kulminoval v období tzv. Pražského jara, byl násilně přerušen sovětskou okupací v r. 1968. Následující období 70. let 20. st. označované jako „normalizační“ bylo charakteristické znovu-utvořením centralizované moci socialistické vlády a přísnou cenzurou odborného diskurzu. Tyto tendence pokračovaly i v následující dekádě 80.let, s tím, že do jisté míry docházelo opět k jistému uvolnění cenzury až do r. 1989, kdy během tzv. sametové revoluce socialistický režim padl.

3.3.2. Stručný historický kontext vzniku Státní populační komise a zpráv jí vydávaných

Státní populační komise (dále SPK) byla ustavena jako orgán vlády ČSSR v r. 1962, který byl v r. 1971¹² přejmenován na Vládní populační komisi (dále VPK). Členská základna (SPK-VPK) se v průběhu jejího působení měnila (blíže viz Autoři). Jak uvádí Hašková

---

¹² Datum změny názvu odvozují ze změny názvu vydávaných zpráv, resp. z absence termínu Státní populační komise v označení svazků zpráv vydávaných od r. 1971. Nepodařilo se mi dohledat dostatek ověřených informací o Státní, resp. Vládní populační komisí, kromě údajů v primárním prameni – zprávách SPK-VPK.

(2008), tento výzkum byl podnícen politickým zájmem o populační politiku, který reagoval na rapidní pokles porodnosti. Pod tlakem politických debat nad nízkou mírou plodnosti začala v 60. letech zejména Státní populační komise organizovat řadu empirických výzkumů šetřících vztahy mezi zaměstnaností a plodností žen. Mnohé z těchto výzkumů byly vytvořeny za účelem využití jejich výsledků pro formulaci nebo ověřování efektů populačních opatření. Dále autorka uvádí, že tato opatření směřovala v 60.–80. letech k posílení a udržení ekonomické aktivity žen a zároveň k prodlužování doby, kterou mohly zaměstnané matky trávit celodenní péčí o malé děti v domácnosti – na (další) mateřské dovolené (Hašková (2008)).

3.3.3 Základní kritika pramene

V této části vycházím z Hendl (2005).

3.3.3.1. Základní charakteristika dokumentu

Obecná definice dokumentu: V obecném smyslu považuji za dokument veškeré stopy lidské existence. V užším významu, který se týká i mnou zpracovávaného pramene, je dokumentem vše zapsané nebo jinak zaznamenané (Hendl 2005).

Typ dokumentu: Jedná se o institucionální (skupinové) vyžádané zprávy.

Bibliografický údaj: Prokopec, J. (šéfredaktor), 1963-1970: *Zprávy Státní populační komise: informační bulletin o populačních otázkách*. Praha: sekretariát Státní populační komise; 1971-1988: *Populační zprávy: informační bulletin o populačních otázkách*. Praha: Federální ministerstvo práce a sociálních věcí. Zprávy vycházely v periodicitě 6x ročně (od r. 1962 do r. 1976) a následně 2x ročně (od r. 1977 do r. 1988).

3.3.3.2. Vnější posouzení dokumentu

Vazba: Výtisky z 60. let jsou v pevné vazbě, od 70. let jsou vázány pouze ve vazbě měkké.

Ročníky vydané v rámci jednoho roku jsou svázané do jedné vazby a na vrchní, přední straně označeny ručně popsanou nálepkou, na níž je uveden název, rok a signatura.

Rozměry: Jednotlivé svazky odpovídají přibližně formátu A5.

Písmo: Z počátku 60. let jsou zprávy psané strojopisem a později (zhruba od poloviny 60. let) se tištěná forma mění do podoby standardnější knižní úpravy.

Stav: Mnou zpracované dokumenty se nacházely v dobrém stavu, veškerý text obsahu byl čitelný a svazky nebyly nijak zásadně poškozeny. V jednotlivých svazcích nechyběly žádné stránky ani jejich části.

3.3.3.3. Vnitřní znaky dokumentu

Forma: Jednotlivé příspěvky v rámci zpráv mají charakter článků, výzkumů, záznamů z diskusních debat, referátů z konferencí (na relevantní téma), tematických zpráv z jiných

zemích (východních i západních), agitačních článků se socialistickou rétorikou, stručných informací o domácích i zahraničních výzkumech, novinových příspěvků a publikované literatury. Co se týče vlastních článků, většina (až na výjimky) neobsahuje odkaz na bibliografii použitou autorem k jejich zpracování, ani seznam použité literatury. U výzkumů nejsou uvedeny odkazy na zdroje dat a někdy není zcela jasné zda se jedná o primární data. Celkově lze říci, že v příspěvcích zcela chybí bibliografické odkazy a odkazy na datové zdroje. Autorství článků je ve většině případů označeno,

Autorství: U většiny příspěvků (kromě stručných informací, informací ze světa a tzv. bibliografie) jsou uvedeni autoři spolu s případným akademickým titulem a někdy i státní institucí v rámci níž působili, případně organizací jejímž jsou členy (blíže viz autoři). Autorství chybí pouze u krátkých informačních zpráv o konferencích a zpráv ze světa.

3.3.3.3.1 O autorech zpráv SPK/VPK

Hlavní aktéři

Jedním z významných aktérů v rámci instituce SPK/VPK byli JUDr. **Jiří Prokopec**, CSc., který byl **od r. 1957 do r. 1970 tajemníkem SPK**. Od r. 1970 pracoval ve Výzkumném ústavu psychiatrickém (L.F.) (CEEOL 2004). Prokopec se narodil r. 1927, vystudoval právnickou fakultu v Praze, věnoval se demografii a publikoval v oboru. V rámci SPK se podílel na řadě demografických výzkumů (např. Průzkum o mateřské dovolené publikovaný v r. 1963).

Dalším důležitým představitelem SPK byl JUDr., PhDr. **František Fajfr** (1892-1969), který byl právníkem, filosofem, demografem (problémy demografické analýzy i demografické teorie), statistikem (podílel se na sčítání lidu 1951, 1961) a sociologem (NKP, databáze AUT). V r. 1915 absolvoval právnickou fakultu a později se stal předsedou Státního úřadu statistického, kde působil po celý svůj další život. Mezi lety 1957 – 1963 byl předsedou SPK. Od r. 1964 se stal předsedou nově vzniklé (z jeho iniciativy spolu s dalšími kolegy z oboru – Srb, Kučera) Československé demografické společnosti a spoluinicioval revue Demografie. (CEEOL 2004).

Hlavním autorem pravidelných demografických příspěvků (vývoj obyvatelstva v ČSSR) byl JUDr. **Vladimír Srb** (1917-2006), který byl velmi aktivním členem SPK/VPK a představitelem československé poválečné demografie. Řadu let působil jako vedoucí oddělení demografické statistiky Státního (později Federálního) statistického úřadu. Byl spoluautorem prvních populačních prognóz (1954) i prvních průzkumů plánovaného rodičovství (1956). Spoluzaložil Československou demografickou společnost a stal se šéfredaktorem revue Demografie (Kučera 2006) a (NKP, databáze AUT).

Dalším frekventovaným autorem příspěvků a výzkumů demografického charakteru byl Dr. Ing. **Vladimír Wynnyczuk**, CSc., který publikoval i mimo rámec SPK/VPK v oboru demografie a bydlení.

Vzdělání a profesní zařazení autorů SPK/VPK

Profesní kvalifikace a vzdělání autorů jednotlivých příspěvků zpráv SPK, později VPK, zahrnovalo obory demografie, sociologie, práv, lékařství (pediatrie, gerontologie, gynekologie), ekonomie, věd statistických, pedagogie, psychologie, politologie a další. Autoři a zároveň členové státní populační komise byly především zástupci státních ministerstev, úřadů, komisí, výzkumných ústavů, výborů rad a akademií věd, vysokých škol, kateder a fakult a také činitelé z odborových organizací, svazů, sdělovacích prostředků jakož i vládní činitelé a poslanci Národního (později Federálního) shromáždění. Autoři zabývající se předškolní problematikou byli především pediatri, psychology, sociology, ekonomy, lékaři, pedagogy a demografy. Někteří z autorů zpráv se etablovali z komisí (především Státní populační komise, Státní plánovací komise, Ústřední komise lidové kontroly a statistiky,) ministerstev (zdravotnictví, školství), vysokých škol a jejich kateder (Vysoká škola stranická, katedra psychologie FF UK, katedra pediatrie ILF,), akademií věd (ČSAV, ČAV, SAV), ústavů (ústav pro zdravotnickou statistiku, Ekonomický ústav ČSAV, výzkumný ústav ministerstva práce a soc. věcí, Výzkumný ústav sociálního zabezpečení, výzkumný ústav životní úrovně, výzkumný ústav pedagogický, výzkumný ústav kultury a veřejného mínění), z řad vládních činitelů a dalších státních institucí (národní výbory, odborové organizace) a jiných organizací a výborů těchto organizací (Výbor žen, Československý svaz žen, Slovenský svaz žen).

V příloze 1 uvádím jmenný soupis větší části autorů publikujících pro SPK/VPK, které se mi podařilo dohledat v elektronické databázi jmenných autorit NKP či jiných především knihovnických databázích a bibliografické literatuře. V soupise zmiňuji alespoň základní informace o jejich vzdělání, oboru působení a případně další publikační činnosti, pokud se mi tyto informace podařilo dohledat.

Hlavní autoři věnující se problematice institucí předškolní péče v 60. letech 20. stol.

Bařinová, Milada Ústřední komise lidové kontroly a statistiky (Zprávy SPK, 1965, č. 1).

Burešová, ? – přes. Okres. Komise Výboru žen, Brno (Zprávy SPK, 1965, č. 4).

Čáp, Václav, 1927- . Narozen 18.8.1927 v Ševětíně u Českých Budějovic. JUDr., Ing., statistik, práce z oboru..(zdroj: databáze AUT, NKC); působil v Ústřední komisi lidové kontroly a statistiky (Zprávy SPK, 1964, č. 5); Čes. lékař; soc. pediatrie, náhradní rodinná

péče a její organizace a výzkumy, zneužívané a týrané děti – Hartl (2000); působil na ministerstvu zdravotnictví v Praze (Zprávy SPK, 1965, č. 4).

Dunovský, Jiří, 1930- . Biograf.údaje Narozen 16.4.1930 v Praze. MUDr.,CSc., profesor pediatrie. Práce v oboru. Status definitivní. Zdroj NKC (zdroj: databáze AUT, NKC)

Háková, L., Dr. – Vysoká škola stranická, Praha (Zprávy SPK, 1965, č. 4).

Hilbertová, Slavie, Ing. - Ekonomický ústav ČSAV (Zprávy SPK, 1968, r. 3).

Jančovičová, ?, Dr. – Slovenská akademie věd v Bratislavě (Zprávy SPK, 1965, č. 4).

Koch, Jaroslav, 1910-1979. Biograf.údaje: Narozen 20.1.1910, zemřel 8.5.1979 v Praze. PhDr., CSc., docent, práce v oboru psychologie dětí. (zdroj: databáze AUT, NKC).

Kovaříková, J. – předs. Okres. Komise Výboru žen, Břeclav (Zprávy SPK, 1965, č. 4).

Kučera, Milan, 1929- . Biograf.údaje: Narozen 2.7.1929. Sociolog, věnuje se zejména demografii. Zdroj informace: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. (zdroj: databáze AUT, NKC); působil v Ústřední komisi lidové kontroly a statistiky (Zprávy SPK, 1964, č. 5).

Kuncová, Zdeňka, 1909 - . Biograf.údaje: Narozena 19.8.1909 v Nechanicích. MUDr., CSc., docentka pediatrie, stati z oboru. (zdroj: databáze AUT, NKC).

Kuželová, K. – ONV, Blansko (Zprávy SPK, 1965, č. 4).

Lacinová, Valerie, Výzkumný ústav sociálního zabezpečení (Zprávy SPK, 1970, č. 6) .

Peltrámová, Šárka, 1930-1972. Biograf.údaje Narozena 8.12.1930, zemřela 26.7.1972. Ing., CSc., docentka na katedře národohospodářského plánování Vysoké školy ekonomické v Praze. Práce v oboru.(zdroj: databáze AUT, NKC); působila v Ústřední komisi lidové kontroly a statistiky (Zprávy SPK, 1964, č. 5).

Wynnyczuk, Vladimír (viz výše).

Zícha, ?, Dr. – Státní plánovací komise, Praha (Zprávy SPK, 1965, č. 4).

Pramenná kritika: Dokument představuje státem vyžádané zprávy (tj. odborné články a výzkumy), které byly vypracovávány a vydávány v letech 1962-1988 poradním orgánem vlády nazvané Státní populační komise. Souvislosti vzniku a provádění zpráv vychází ze záměru vládních činitelů aktivně zkoumat a na základě zjištěných výsledků ovlivňovat populační vývoj v rámci ČSSR. Archivní dokument není zcela úplný, jelikož některé z čísel vydávaných zpráv byly zničeny a tudíž není k dispozici v úplném rozsahu. V době mnou prováděného výzkumu nebyla v knihovně k dispozici všechna čísla z roku 1962, dále z r. 1975, r. 1980 a r. 1981. Rovněž ve svazcích chyběly některé z čísel (č. 6, r. 1963; č. 6, r. 1969). Výpovědní hodnotu pramene hodnotím na základě toho, že se jednalo o oficiální

zprávy státní instituce a její členové a autoři byli ve své době shledáváni odborně kompetentními pro výzkum a návrh řešení daných problémů, za vysokou.

Intencionalita dokumentu (ovlivnění ideologií, zaměřením autorů textu): Institucionální (skupinové) vyžádané zprávy Státní populační komise vycházely v ČSSR během období státního socialismu. Sdělení obsažená v dokumentu se snažím interpretovat s ohledem na daný historický kontext a dostupné vědecké poznatky, které autoři využívali, resp. mohli využít. Beru rovněž na zřetel možné ovlivnění textů dominantní marxistickou, resp. marxisticko-leninskou teorií, resp. státní ideologií, ovšem s tím, že analýza tohoto problému (tj. míra ovlivnění soudobou ideologií) není předmětem mého zkoumání. Rovněž vzhledem k tomu, že témata jednotlivých příspěvků zpráv SPK/VPK nespádají přímo do politicko-ideologické oblasti, tato tematika se ve zprávách objevuje spíše jen okrajově.

Blížkost dokumentu předmětu zkoumání: Předmět zkoumání, tj. problematika předškolní výchovy, je sledován z historickém odstupu. Prostor zkoumání se omezuje bývalou Československou socialistickou republiku.

Původ dokumentu (kde, odkud a jak se dochoval): jedná se o archivní dokument, jehož jednotlivé svazky jsou přístupné v Národní knihovně v Praze (NKP) k presenčnímu studiu.

3.3.3.2 Rámcový obsah zpráv SPK/VPK

Témata, kterými se různí autoři ve svých příspěvcích zabývají jsou široce zastřešena posláním Státní populační komise hodnotit vývoj populační situace na základě výzkumu vztahů mezi jevy demografickými, ekonomickými, sociálními a zdravotními aj. Jak je to explicitně citováno v prameni usnesení vlády č. 1157/1962: „*Státní populační komise spolupracuje....při přípravě materiálů, které mohou ovlivnit vývoj populace a mít vliv na zlepšení populační situace v souladu s celospolečenským zájmem.*“ (Zprávy SPK, 1963, č. 4). Tematická šíře výzkumů a článků aj. forem příspěvků je značně široká, kromě demografických výzkumů se dále jedná např. o umělém přerušování těhotenství, problematice gnoseologie společensko-vědního výzkumu a jeho metodický postupů, o zahraničním výzkumu a populační problematice ve světě. Zvláště často se příspěvky a výzkumy zabývají socio-ekonomickou situací žen v souvislosti s mateřstvím – konkrétně pak tematizují problematiku příspěvků a přídavků na děti, mateřské dovolené, předškolních zařízení (jeslí a mateřských škol), výchovné péče o děti mladšího a předškolního věku, stravování (ve školských zařízeních, závodech), zaměstnání žen, manželství a rodiny (rozvodovost, výchovy k manželství a rodičovství, zřízení poraden, výživné pro děti, domácí práce, životní úroveň, materiální zabezpečení, příjmy a spotřeba, půjčky, vzdělání, socio-ekonomický status rodin), situaci osamělých matek, státní koncepci péče o rodinu, zdravotních aspektů mateřství (např.

vhodný interval mezi porody, gynekologická nemocnost, těhotenství a porod, kojení, umělá kojenecká výživa), právní ochrany dětí a mládeže, matek, kojenecké úmrtnosti a dětí opuštěných. Také se v rámci zpráv objevují témata týkající se mládeže, starších lidí, lidí žijících osaměle, národnostních menšin (zejména Romské populace), studentů, městské a venkovské populace aj..

Celkový tematický záběr pramene v rámci jednotlivých desetiletí

Od počátku do skončení vydávání se autoři ve zprávách zabývají demografickou problematikou (populačním vývojem – výzkumem sňatečnosti, porodnosti a úmrtnosti, věkovou, profesní a jinou strukturou obyvatelstva) a sledují celou řadu témat s důrazem na ženskou populaci a rodinnou problematiku. V 60. letech se objevují především témata potratovosti, interrupce (v souvislosti novou zákonnou úpravou umělého přerušeni těhotenství), antikoncepce (od pol. 60. let), jeslí, mateřské dovolené a mateřského příspěvku, manželství a rodičovství (rozvodovost, vznik předmanželských a manželských poraden, výživné na děti), zaměstnanosti, tzv. „cigánské populaci“, prostituce, sexuality. Zájem se soustřeďuje především na ženy, děti, mládež a populaci svobodných a starých lidí. Jsou publikovány rozsáhlé dlouhodobé kvantitativní výzkumy o rodině („O mateřské dovolené“, „Mladí lidé ve městě před uzavřením sňatku“, „Venkovští snoubenci“, „Žena současnosti“ (město), „Mladí manželé ve městě“, „Venkovská žena a současnost“).

V 70. letech se v jisté míře tematické zaměření přetrvává, ale objevují se i nová témata jako mateřské školy, novomanželské půjčky, kojení. Mění se složení zpráv, které nyní obsahují menší počet autorských článků, zato jsou rozšířeny o část nazvanou „Bibliografie“, v níž jsou uváděny knihy, články a jiné texty zabývající se relevantní tematikou spolu s tím, že je zde uváděna krátká anotace jejich obsahu. Výrazně častěji (oproti letům 60.) je sledována populační a rodinná problematika a její výzkum v SSSR a v dalších socialistických zemích a nově se objevují i (ač sporadicky) příspěvky o marxistické teorii. Přesto je tato problematika nadále sledována i v rámci západních zemí. Od r. 1977 vychází zprávy v periodicitě jen 2x ročně, takže dochází k redukci jejich obsahu (v důsledku úbytku vydávaných čísel).

V 80. letech tematické zaměření dále navazuje na agendu v předchozích dekadách, přičemž se nově objevuje téma „toxikománie“. V roce 1988 vychází poslední, 2. číslo zpráv.

3.4. Metody vyhodnocování a interpretace pramene

3.4.1. Rámcová analýza a kódování

Pro první fázi interpretace textu používám metodu **rámcové analýzy** podle Hendl (2005), na základě níž identifikuji počáteční témata a koncepty v textech vztahujících se

k tématu institucí péče o předškolní děti (jesle, mateřské školy, týdenní jesle a jesle s nepřetržitým provozem, mikrojesle), označuji data (označují „o čem vypovídají“). Tímto postupem procházím celými články. Během této „identifikace“ se opírám o deskriptivní kategorie vztahující se ke zkoumanému předmětu (tj. předškolním zařízením). Deskriptivními kategoriemi mám na mysli označení, obecné koncepty, které jednak vychází ze současných teoretických konceptů a zároveň vychází z analyzovaného textu a jsou na něj aplikovatelné.

Ve druhé fázi interpretace textového pramene provádím **techniku kódování** podle Hendla (2005). Procedurou otevřeného kódování se snažím odhalit v datech určitá témata a sestavit jejich seznam. Otevřené kódování opět aplikuji na celé články věnující se předškolním zařízením péče o dítě (jesle a mateřské školy), čímž dosahuji bližšího tematického rozkrytí textu. Jde mi o postupnou identifikaci stále obecnějších kategorií z veškerých témat, problémů a otázek, kterých se „předškolní“ texty zabývají (byť jen okrajově) a které poté dále člením na podkategorie. Výsledkem kódování je určitá teoretická struktura, na základě níž přibližuji přístup a pojetí autorů textu ke zkoumanému problému.

3.4.2. Přehled kategorií

1. KATEGORIE: Institucionální a rodinná výchova.

Téma institucionální výchovy a péče v kontextu péče a výchovy rodinné je častým námětem článků zpráv SPK, které se věnují mnou sledovanému tématu. Rozdělují je celkem do čtyř podkategorií, v rámci nichž je téma podrobněji rozvíjeno. Většina příspěvků explicitně hovoří o jeslích, přičemž problematika mateřských škol je v rámci nich spíše okrajová. Toto téma je zpracováváno především dětským psychologem, pediatrem a pediatričkou. Do diskuse se ovšem, ač v menší míře (co týče hlavního tématu článku, jejich frekvence i jejich obsahového rozsahu), zapojují i autoři z oborů ekonomie a statistiky.

Z celkového pohledu lze hovořit o otevřené diskusi, která v rámci přístupu k tomuto tématu v textech zpráv SPK probíhala. Zatímco dětský psycholog a pediatr spíše obhajovali pozitivní přínosy jeslí, jiné příspěvky péči a výchovu zařízení staví spíše do negativního světla. Rozhodně však nelze říci, že by byla institucionální péče a výchova zcela zavrhována ve prospěch rodinné, ale spíše se (jak je i patrné z podkategorie 5.4.) zvažuje jejich poměr s důrazem na posílení rodinného „skóre“.

1.1. Institucionální výchova a péče o malé děti (tj. do 3 let věku) jako vhodný doplněk rodinné výchovy a péče.

Během celého průběhu 60.let se v textech několikrát řeší otázka vhodnosti institucionální výchovy a péče o děti mladšího školního věku.

Jesle (či „kolektivní výchova“) jsou zejména dětským psychologem a pediatrem shledávány jako vhodný a tedy i žádoucí doplněk péče a výchovy rodinné a to nejen v případech sociálně problematické situace rodiny. Jako hlavní argumenty jsou uváděny:

- pozitivní efekt na psychomotorický a rozvoj sociálních vztahů dítěte:

„Dobré denní jesle poskytují dětem různé možnosti, které průměrná rodina poskytnout nemůže, např. děti v jeslích mají hodně příležitostí k rozvoji pohybů, hry, sociálních vztahů atd.“¹³

„Jeslím se ... dostává nový význam výchovný, který správně aplikován může znamenat i významnou pomoc v socializaci dětí, které stále více vyrůstají jako jedináčci.“¹⁴

- „nápravný vliv“ jeslí v případě nevhodné rodinné výchovy (viz rovněž kategorie 6.) :

Denní jesle mohou kompenzovat různé nedostatky zaviněné nesprávnou rodinnou výchovou – v jeslích např. lépe jí než doma, zbavují se různých zlovyků apod...¹⁵

„(Jesle) pomáhají ... řešit situace, kde z různých důvodů (tkvících v rodině a dítěti) rodiče neumějí, nemohou a nechťejí se o dítě starat a zajistit mu žádoucí sociální adaptaci.“¹⁶

- vhodnost krátkodobého odloučení dítěte od pečující osoby:

„...můžeme soudit, že (dětem) krátkodobé odtržení od matky neškodí, naopak několikahodinové odloučení dokonce prospívá (oběma), neboť ustavičný styk oba unavuje a krátkodobé přerušování citové pouto mezi oběma zpevňuje.“¹⁷

- a v obecné rovině pomoc ženám s výchovou dětí:

„Důvodů k umístění dětí v jeslích je pochopitelně daleko více. Jesle se stávají nezbytným pomocníkem ve výchově dětí žen ...“¹⁸

1.2. Nadřazenost rodinné výchovy a péče nad institucionální výchovou a péčí o děti do 3 let.

V textech se výrazně projevuje důraz kladený na primární úlohu rodinné výchovy a péče o děti mladšího školního věku. Tento důraz je kladen (explicitně i implicitně) do protikladu ke staršímu přístupu (zejména 50.léta 20. století) , který jednostranně propagoval význam „kolektivní výchovy“. Lze tudíž hovořit o určitém obratu v rámci koncepce

¹³ Koch, J.: *Výchovná péče o děti raného věku*. Zprávy SPK, 1963, r. 5 č. 1., s. 21, s. 25.

¹⁴ Dunovský, J., Suchá, M.: *Sociální poměry dětí v týdenních jeslích a jeslích s nepřetržitým provozem*. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 22.

¹⁵ Koch, J.: *Výchovná péče o děti raného věku*. Zprávy SPK, 1963, r. 5 č. 1., s. 21, s. 25.

¹⁶ Dunovský, J., Suchá, M.: *Sociální poměry dětí v týdenních jeslích a jeslích s nepřetržitým provozem*. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 22.

¹⁷ Koch, J.: *Výchovná péče o děti raného věku*. Zprávy SPK, 1963, r. 5 č. 1., s. 21, s. 25.

¹⁸ Bařinová, M.: *Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR*. Zprávy SPK, 1965, č. 1, s. 10.

předškolní výchovy a péče ve směru důrazu kladeném na jedinečnost a optimální působení rodinné výchovy na malé dítě. Přesto však autoři v textech zcela nezavrhnou svěřením dítěte péči a výchově jeslí, ale zároveň zdůrazňují, že rodinná péče a výchova a tudíž i čas strávený dítětem v rodinném prostředí by měl dominovat.

Lze říci, že u dětského psychologa a pediatra převažuje argumentace ve prospěch „rozumné“ kombinace obojího „typu“ výchovy a péče s tím, že neoptimálnějším řešením je převaha rodinného působení. Jednoznačně se za vhodnost rodinné výchovy oproti převažující péči jeslí staví příspěvky diskutérů ze semináře „Postavení socialistické ženy ve společnosti“ a to sice představitel Státní plánovací komise a zástupkyně okresního národního výboru.

Hlavní nedostatek jeslí - oproti rodinnému působení na výchovu dítěte - je shledáván v nedostatku citové výchovy, v nedostatečném působení na rozvoj řeči, ale třeba i v absenci zapojování dítěte do běžných činností (domácí práce). Tyto výtky se objevují hlavně v příspěvcích žen, které působily v Ekonomickém ústavu ČSAV a v rámci Ústřední komise lidové kontroly a statistiky a projevují se kladením většího důrazu na příznivý vliv individuálního přístupu (v obecném pojetí) a rodinného prostředí (v užším pojetí).

Nedostatky jeslí oproti rodinné výchově jsou shledávány:

- v nedostatečné kvalitě výchovy a péče jeslí v působení na určité psychické oblasti dítěte:

„Rodina rozhodně musí vykonat kus výchovné práce v těch psychických oblastech, kde denní jesle zatím nestačí...jen kombinace rodinné a jeslové výchovy zaručuje dobré úspěchy...“¹⁹

„V oblasti neuropsychického rozvoje byly zaznamenány v mikrojeslích lepší výsledky než u kontrolní skupiny v jeslích“ .....konkrétně.....“a) ve větší možnosti individuálního přístupu k dětem právě v období intenzivního porozumění řeči i aktivní řeči b) příznivý vliv starších dětí na děti mladší.“²⁰

- v absenci citové výchovy v jeslích:

„Je zapotřebí, aby péče zdravotnická byla vždy doplňována hlubší citovou výchovou, což ovšem v první řadě přináleží samotným rodičům.“²¹

- v situaci, kdy rodinnou výchovu a péči, nahrazují instituce:

„Původní paušální představy o kolektivní výchově dětí od samého narození byly opuštěny a ..(denní) jesle počaly být chápány jako doplněk... nikoli ...(jako)... náhrada rodinné výchovy jako obecné řešení složitých problémů moderní rodiny ve společnosti.“²²

---

¹⁹ Koch, J.: Výchovná péče o děti raného věku. Zprávy SPK, 1963, r. 5 č. 1., s. 21, s. 25.

²⁰ Hilbertová, S.: Nové formy jeselské péče. Zprávy SPK, 1968, r. 3: s. 20

²¹ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1965, č. 1, s. 12.

²² Dunovský, J., Suchá, M.: Sociální poměry dětí v týdenních jeslích a jeslích s nepřetržitým provozem. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 22.

„Nevím co říká statistika, ale víme, co ukazuje praxe, že svěřovat malé děti, zvláště děti do 3 let, výchově jen veřejným zařízením, velmi škodlivě působí na citovou stránku dítěte.“²³

„Denní délka pobytu dítěte v jeslích je průměrně skoro 9. hodin. Při nutném dvanáctihodinovém spánku a průměrných 40 (2 x 20) minutách cesty zbývá na pobyt v rodinném prostředí mizivě málo.“²⁴

- v absenci spoluúčasti dítěte na běžných praktických denních činnostech:

„...Naproti tomu v jeslích je dítě obsluhováno a není-li tento stav (kdy je dítě „obsluhováno“ a přímo se nepodílí na domácích pracích) včas korigován rodiči, působí nepříznivě na poměr dítěte k práci v dalším životě.“²⁵

1.3. Význam spolupráce mezi jeslemi a rodinou a jednotnosti jejich výchovného a pečovatelského přístupu .

Důraz na spolupráci jeslí a rodiny (ač není většinou blíže specifikováno jakými způsoby ji lze dosáhnout) je rovněž zřetelnou podkategorií v rámci hlavního tématu. Projevuje se spíše ve formě obecného apelu, s tím že, je za přínosný a pozitivní považována jednotnost a ucelenost výchovného působení jak institucionální, tak rodinné péče. Tento problém se objevuje pouze v rámci příspěvků pediatriů a dětského psychologa.

„Děti se budou dobře vyvíjet jenom tehdy, když rodina a jesle budou dobře spolupracovat.“²⁶

„Péče o dítě v jeslích se má doplňovat stejně cílenou výchovou doma.“²⁷

„O ..denních jeslích... také platí, že jsou doplňkem výchovy v rodině za předpokladu jednotného přístupu a vedení výchovy a péče o děti jak v jeslích, tak v rodině. ....Jesle zajišťují .....výchovnou jednotu rodiny a jeslí.“²⁸

1.4. Výchovné působení jeslí na rodiče.

Dalším podtématem je výchovný aspekt či potenciál shledávaný v působení jeslí na rodičovskou péči a výchovu dítěte. Opět (viz 1.3) se jedná o problém tematizovaný výhradně v rámci textů pediatra a dětského psychologa. Argumentem pro potřebnost takového působení jsou podle nich nedostatečné zkušenosti a schopnosti rodičů „zacházet s dítětem“ a nutnost posílit jejich vědomí rodičovské odpovědnosti ovlivňovat vědomí rodičovské odpovědnosti a vhodného přístupu k dětem. Pediatr shledává problém v nízkém věku, kdy se lidé stávají rodiči.

---

²³ Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti: Kovaříková, J. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4: s. 42.

²⁴ Dunovský, J., Suchá, M.: Charakteristika sociálních poměrů dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1967, č. 6, s. 20.

²⁵ Hilbertová, S.: Nové formy jeselské péče. Zprávy SPK, 1968, r. 3, s. 20-21.

²⁶ Koch, J.: Výchovná péče o děti raného věku. Zprávy SPK, 1963, r. 5, č. 1., s. 21.

²⁷ Kuncová, Z.: Nemocnost dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1963, r. 5: s. 29.

²⁸ Dunovský, J., Suchá, M.: Sociální poměry dětí v týdenních jeslích a jeslích s nepřetržitým provozem. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 22.

„V budoucnosti budou muset jesle rozšířit svou práci a vychovávat nejen děti, ale i působit na rodiče – zvyšovat jejich výchovnou kvalifikaci (učit je zacházet s dítětem) ...některé to činí již dnes.“²⁹

„(Jesle)...mohou a mají výrazně ovlivňovat vědomí rodičovské odpovědnosti, dobrý poměr a péči o děti a tím vlastně i vychovávat rodiče samé. To je zvláště významné ve vztahu k současnému nízkému profilu rodičů, hlavně jejich životní nezralosti.“³⁰

1.5. Vliv rodičů na jesle.

V textech jsem se objevuje pouze jedna zmínka o možnosti rodičů ovlivňovat jesle, resp. o vnímavosti jeslí k individuálním potřebám rodičů z hlediska péče o dítě (v opaku k 1.4.). Tato zmínka byla učiněna pediatričkou ve kontextu příspěvku na téma snižování vysoké nemocnosti dětí v jeslích.

„Má-li ošetřující personál nejen odborné znalosti, ale i citový vztah k dětem, pozná, co které dítě špatně snáší. Sestry si musí všimnout individuálních zkušeností matek a snažit se je uvést v soulad s jeslovým řádem.“³¹

2. KATEGORIE: Institucionální výchova a zdraví dětí

2.1. Problém vysoké nemocnosti dětí v jeslích.

Velká pozornost je v rámci textů týkajících se institucí péče a výchovy, konkrétně jeslí věnována problému vysoké nemocnosti dětí v nich umístěných. Ten je dáván do protikladu k situaci dětí vychovávaných v rodinném prostředí, u nichž je nemocnost daleko nižší. Nejčastějším onemocněním, kterým děti v jeslích trpí, jsou záněty horních cest dýchacích.

Tento problém je řešen jak v textech autorky z oboru pediatrie, která přímo na toto téma zpracovala výzkum, tak i v dalších příspěvcích autorky z Ekonomického ústavu ČSAV a dále v příspěvcích autorky z Ústřední komise lidové kontroly a statistiky, ale i v rámci demografem analyzovaných výsledků výzkumu o mateřské dovolené a v diskusním příspěvku předsedkyně okresní komise Výboru žen během semináře o „Postavení ženy v socialistické společnosti“.

„Zvýšená nemocnost dětí v kolektivních zařízeních je způsobena mnoha faktory...a za poslední 3 roky souběžně s růstem počtu dětí přijatých do jeslí se samozřejmě zvýšil absolutní počet prostonaných dnů.....“³²

---

²⁹ Koch, J.: Výchovná péče o děti raného věku. Zprávy SPK, 1963, r. 5, č. 1., s. 21.

³⁰ Dunovský, J., Suchá, M.: Sociální poměry dětí v týdenních jeslích a jeslích s nepřetržitým provozem. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 22

³¹ Kuncová, Z.: Nemocnost dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1963, r. 5, s. 30.

³² Kuncová, Z.: Nemocnost dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1963, r. 5, s. 26.

„Jedním z vážných problémů v systému výchovy dětí v jeslích je stále ještě vyšší nemocnost dětí v nich umístěných, než dětí, vychovávaných v domácím prostředí.“ ... „Nejčastější nemocí je onemocnění horních cest dýchacích.“³³

„Počet onemocnění v mikrojeslích je na dítě a rok přibližně o 50% nižší než v denních jeslích.“³⁴

„.....Ani tím, že má matka dítě v jeslích nebo ve školce, není pro ženu ta otázka vyřešena - nemoci dětí a karanténa jsou další brzdou.“³⁵

„...Některé pisatelky v poznámce (v dotazníku) uvedly (jako důvod požádání o prodlouženou neplacenou dovolenou) určité obavy z pobytu dítěte v jeslích, např. vyšší nemocnost apod..“³⁶

2.2. Jesle jako kontrola a ručitel dobrého zdravotního stavu dětí.

Jesle jsou tradičně zdravotnickým zařízením (blíže viz 2.2.2. Historický vývoj institucí denní péče o předškolní děti v rámci území současné České republiky) a v textech zpráv SPK je kladen důraz především na tento aspekt jejich výchovné a pečovatelské funkce. Zároveň je nutné uvést, že oba příspěvky se objevují v příspěvcích pediatričky a to v kontextu nemocnosti dětí v jeslích.

„V jeslích je velmi dobře postaráno o pravidelný lékařský dozor dětí.“ ... „Zdravotnictví usiluje o zabezpečení skutečně kvalitní péče dětem.“³⁷

„Úvazek pediatriků v jeslích by se měl zvýšit....další...podstatnou podmínkou (pro řešení problému s vysokou nemocností dětí)...je zlepšení kádrové situace sester...“³⁸

2.3. Nemocnost jako hlavní překážka využití míst v jeslích.

Další oblast zájmu v rámci této kategorie se vztahuje k problému využití míst v jeslích, pokud se již podaří dítě v nich umístit (viz kat. 8). Tomu brání právě vysoká nemocnost dětí. Ta se objevuje v textech pediatričky, autorky z Ústřední komise lidové kontroly a statistiky a autorky z Ekonomického ústavu ČSAV.

„Zameškané dny z důvodů nemocí dětí a nařízené karantény jsou jedním z nejhlavnějších faktorů, které ovlivňují procento využití míst v jeslích.“³⁹

„Za celé sledované období nebyly zaznamenány v mikrojeslích⁴⁰ zameškané dny z důvodu karantény.....V důsledku nižší nemocnosti bylo procento využití mikrojeslí vyšší ve srovnání s jeslemi denními.“⁴¹

³³ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1965, r. 1, s. 11

³⁴ Hilbertová, S.: Nové formy jeselské péče. Zprávy SPK, 1968, r. 3: s. 20.

³⁵ Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti: Burešová, S. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4, s. 42.

³⁶ Wynnyczkuk, V.: Výsledky sondáže o prodloužené mateřské dovolené ve vybraných okresech 1964, č. 4, s. 23

³⁷ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1965, č. 1, s. 12.

³⁸ Kuncová, Z.: Nemocnost dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1963, r. 5, s. 31.

³⁹ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1965, č. 1, s. 10.

„Jen o něco méně než 50% dětí zameškalo docházku do jeslí pro onemocnění.“⁴²

2.4. Řešení problému vysoké nemocnosti dětí

Jednou z hlavních příčin vysoké nemocnosti, kterou je možné odstranit, je považován příliš časný nástup dětí do jeslí (v souvislosti s časnou pracovní dobou rodičů). Za jednu z hlavních příčin je označována v několika příspěvcích obou pediatriů, z nichž jeden přímo žádá o změnu této situace.

„Nevhodná je příliš časná pracovní doba matek; děti musí velmi brzy budít a vodit se do jeslí, hlavně v zimě, v nevyhovujících klimatických podmínkách.“⁴³

„Je-li dítě ...příliš časně buzeno k cestě do jeslí – a to je při našich začátcích pracovní doby a doprovodu matky nebo otce (87%) – nezbytné, je jeho nervová soustava silně zatěžována, organismus oslaben a méně odolný proti častým infekcím v kolektivu.“⁴⁴

(Jsme) proti začátku provozu v jeslích před 6 hodinou. Je ovšem smutné, že jsou nebo byly jesle, kde se začíná o páté nebo dokonce čtvrté hodině....a je ještě smutnější, když vedení závodu.....nabídne matkám dětí z jeslí úpravu pracovní doby a ony odmítnou.⁴⁵

3. KATEGORIE: Institucionální výchova a zaměstnanost žen.

Souvislost jeslí se zaměstnaností žen je velice frekventovaným tématem v rámci zpráv SPK a zároveň často uplatňovaným argumentem pro jejich potřebnost a to jak z roviny argumentů o potřebě vyššího zapojení žen do hospodářství, tak i z úhlu pohledu již zaměstnaných žen. Vzhledem k tomu, že se jedná o komplexní téma a jako komplexní se i v textech objevuje (je k němu přistupováno z různých hledisek a s různým kontextem problému) člením i tuto kategorii do více podkategorií.

Toto téma se objevuje v textech široké řady příspěvků různých autorů z rozmanitých oborů (v rámci vědeckých disciplín uplatňovaných v rámci zpráv SPK) - ekonomie, statistické vědy, politické vědy, sociální demografie, pediatrie. Někteří z autorů/autorek textů působili v Ústřední komisi lidové kontroly a statistiky, Výzkumném ústavu ministerstva práce a sociálních věcí, okresní komisi Výboru žen a okresního národního výboru.

3.1. Jesle jako podmínka zvyšování zaměstnanosti žen.

V rámci této podkategorie je k tématu přistupováno s implicitní či explicitní argumentací potřeby dosažení vyšší míry zaměstnanosti (celkové) a to především z řad žen

---

(Kuchařová, Svobodová, 2006)

⁴¹ Hilbertová, S.: Nové formy jeselské péče. Zpráv SPK, 1968, č.3, s. 19.

⁴² Kuncová, Z.: Nemocnost dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1963, r. 5, s. 26.

⁴³ Kuncová, Z.: Nemocnost dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1963, r. 5, s.30.

⁴⁴ Dunovský, J., Suchá, M.: Charakteristika sociálních poměrů dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1967, č. 6, s. 27.

⁴⁵ Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti“, Dunovský, J. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4, s. 39.

v domácnosti. Na základě tohoto požadavku se jeví naprosto nutná existence a dostupnost institucí předškolní péče – v tomto případě jeslí.

Tento argument obsahují texty především autorů a autorek z Ústřední komise lidové kontroly a statistiky a dále z Výzkumného ústavu ministerstva práce a sociálních věcí, Výzkumného ústavu sociálního zabezpečení a Vysoké školy stranické.

„Prvořadý důvod..... pro úvahy o otázce existence výchovných zařízení pro děti předškolního věku, zejména jeslí, ...je zájem celospolečenský, který spočívá především v tom, že ženy z domácností jsou stále ještě jedním z nejdůležitějších rezervoárů pracovních sil.“⁴⁶

„...Zabezpečení rozvoje národního hospodářství si vyžádalo značnou mobilizaci pracovních zdrojů. Vzhledem k plné zaměstnanosti mužů musela být převážná část přírůstku pracovních sil kryta ekonomickou aktivitou žen, převážně žen z domácnosti.“⁴⁷

„Snaha umožnit co největšímu počtu vdaných žen zapojení do pracovního procesu podnítila budování jeslí a mateřských škol ve městech a na venkově.“⁴⁸

3.2. Jesle jako výrobní činitel.

Z hlediska podniků a závodů jsou jesle jsou shledávány nejen jako důležitý faktor (nástroj) přímo ovlivňující udržení zaměstnanosti kvalifikovaných žen a jejich rychlého návratu z mateřské dovolené, ale i faktor ovlivňující fungování celého hospodářství. A je přímo apelováno na to, aby závody samy začaly aktivně budovat jesle. Takto je problém uchopován v textech autorů na poli sociální demografie (v rámci hodnocení výzkumu o prodloužení mateřské dovolené) a zástupkyně Ústřední komise lidové kontroly a statistiky, která zpracovává téma rozvoje jeslí.

„Pro zaměstnavatele ... (z toho)... vyplývá ..... následující závěr: mají-li závody a pracoviště zájem na tom, aby především kvalifikované a zapracované ženy se co nejdříve vracely z mateřské dovolené – a tento zájem nutně poroste v důsledku napjaté bilance pracovních sil – pak v první řadě se musí postarat o jesle anebo o jakýkoliv jiný druh péče o děti svých zaměstnanců. Jesle se tedy, jak vidíme, stávají v tomto smyslu důležitým výrobním činitelem.“⁴⁹

---

⁴⁶ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1965, r. 1, s. 10.

⁴⁷ Čáp, V. – Peltrámová, Š.: Efektivnost práce žen s dětmi.“ Zprávy SPK, 1964, r. 5, č. 3, s. 14.

⁴⁸ Lacinová, V.: Jesle a mateřské školy v socialistických zemích. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 29.

⁴⁹ Wynnyczkuk, V.: Výsledky sondáže o prodloužení mateřské dovolené ve vybraných okresech 1964, č. 4: s. 27.

„Některé závody, u nichž by byly podmínky pro vybudování vlastních jeslí, se zaměřují pouze na poskytnutí finančních prostředků národním výborům, a tím považují svou povinnost za skončenou.“⁵⁰

„Jesle se stávají nezbytným pomocníkem ve výchově dětí žen, jejich odchod ze zaměstnání by mohl do určité míry narušit chod některých úseků našeho národního hospodářství – např. tam, kde ženy tvoří nadpoloviční většinu všech pracovníků (učitelky, lékařky některých oborů, školní zdravotní služby aj.).“⁵¹

3.3. Jesle jako nutné řešení vysoké zaměstnanosti žen aneb „jesle umožňují ženám pracovat“.

Problém souvislosti zaměstnanosti žen a jeslí je dále zpracováván z hlediska její vysoké úrovně, které v této době dosahovala, a předpokladu, že ženy samotné „chtějí (či z existenčního hlediska musí) pracovat“ a „má jim to být tudíž umožněno“. V tomto smyslu se vyjadřují v textech autoři z různých oborů: ekonomie, statistiky, demografie ale i pediatrie. Několik z těchto autorů či autorek bylo zároveň členy Ústřední komise lidové kontroly a statistiky.

„Vysoká zaměstnanost žen s sebou přinesla řadu nových skutečností a problémů....např. otázka kvalifikace žen, vhodnosti pracoviště pro ženy, časovou zátíženost žen v domácnosti, vliv na porodnost a s ní spojenou četnost dětí v rodině, výchova dětí, vliv na sňatečnost a rozvodovost, vliv na příjmy domácností, požadavky na rozvoj služeb, školních zařízení a jeslí atd.“⁵²

„V nižším věku žen jsou rozdíly v ekonomické aktivitě podle počtu dětí značné – každé další dítě přináší zvýšení nároků i komplikací s jeho výchovou, umístěním v jeslích, mateřské škole, aj. takže ženy často pro nepřekonatelné potíže opouštějí zaměstnání.“⁵³

„Jesle tím, že přebírají po určitou dobu péči o děti, umožňují matkám pracovat.“⁵⁴

3.4. Jesle a získávání a udržení kvalifikace žen.

Kromě problému zaměstnanosti žen se texty zaměřují na souvislost udržení, zvyšování či získání kvalifikace žen se zajištěním péče o děti. Termín kvalifikace se v textech objevuje zvláště často (ve smyslu vzdělání ale i délky praxe – zkušenosti) a k potřebě vyšší kvalifikační úrovně žen je v textech přistupováno jak z hlediska zvýšení výroby či chodu celého

⁵⁰ Bařinová, M.: Rozvoj jeslí v ČSSR. Zprávy SPK, 1964, č. 3, s. 13.

⁵¹ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1965, r. 1, s. 10.

⁵² Čáp, V. – Peltrámová, Š.: Efektivnost práce žen s dětmi.“ Zprávy SPK, 1964, r. 5, č. 3, s. 14.

⁵³ Kučera, M.: Ekonomická aktivita ženy podle počtu dětí. Zprávy SPK, 1964, r. 5, č. 3, s.12-13.

⁵⁴ Dunovský, J., Suchá, M.: Sociální poměry dětí v týdenních jeslích a jeslích s nepřetržitým provozem. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 22

hospodářství a zúročení investic do nich vložených, tak z hlediska zvýšení životní úrovně žen, resp. jejich rodin a jejich uplatnění v podnicích, závodech či službách.

Toto téma se objevuje v textech autorů na poli ekonomickém, statistickém, sociálně demografickém a v rámci diskusních příspěvků ze semináře „Postavení ženy v socialistické společnosti“ z řad demografa, předsedkyně Výboru žen a zástupkyň Vysoké školy stranické a okresního národního výboru.

..To..., že lépe situované ženy dostávají své děti do jeslí jen s obtížemi, ... pochopitelně bude mít za následek určité komplikace v životě hospodářském, který tak zbytečně ztrácí kvalifikované síly, jejichž výuka stála společnost značné finanční prostředky, nehledě k zásadní potřebě odborníků na všech úsecích hospodářství.“⁵⁵

„...Pokud jde o kvalifikaci, čekají na vyřešení zhruba tyto problémy: ....vytvořit dostatek dětských zařízení nebo jinými formami takové podmínky, aby vysoce kvalifikované ženy mohly svou kvalifikaci opravdu uplatnit ve prospěch společnosti a nemusely zůstat doma jen proto, že nemají komu svěřit péči o malé dítě...“⁵⁶

...“Dále by uzavření jeslí vedlo k poklesu kvalifikace žen, které by musely tím na delší dobu přerušit zaměstnání.“⁵⁷

4. KATEGORIE: Financování institucí péče o předškolní děti.

4.1. Finanční nákladnost jeslí.

Téma vysokých finančních nákladů na budování a provoz jeslí se objevuje v textech autorů ekonomického zaměření, dále v diskusním příspěvku zástupce Státní plánovací komise, který zároveň souhlasí s navrhovaným zkrácením pracovní doby žen jako řešení nedostatku předškolních zařízení, a představitelky zástupkyně Ústřední komise lidové kontroly a statistiky. Argument nákladnosti jeslí však není v textech využíván jako argument ve prospěch omezování výdajů na jesle či snižování jejich počtu.

„Jesle jsou zařízení mimořádně nákladná.“⁵⁸

„Rychle...klesá efektivnost zaměstnanosti ženy, popřípadě náklady na péči o děti převyšují přímo produkt pro společnost, musí-li žena dávat děti do jeslí...zásadně ekonomicky

---

⁵⁵ Wynnyczkuk, V.: Výsledky sondáže o prodloužené mateřské dovolené ve vybraných okresech. 1964, č. 4: s. 25.

⁵⁶ Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti: Háková, L. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4, s. 33.

⁵⁷ Čáp, V. – Peltrámová, Š.: Efektivnost práce žen s dětmi.“ Zprávy SPK, 1964, r. 5, č. 3, s. 14.

⁵⁸ Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti: Zícha, Dr. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4, s. 45.

neefektivní by byla práce žen s vyšší hrubé mzdy do 1000 Kč, která svěřuje své dítě do péče jeslí.“⁵⁹

„Na zřízení a provoz jeslí vynakládá stát ročně velké finanční náklady.“⁶⁰

„V návrhu na zavedení (mikrojeslí) byla „zdůrazněna možnost pružného zřizování a rušení těchto zařízení podle potřeby a tím i možnost úspor na investicích, nutných k výstavbě typizovaných jeslí.“⁶¹

4.2. Hrazení jeslí z veřejných prostředků.

Hrazení výdajů na instituce výchovy a péče bylo samozřejmou součástí socialistického státního režimu, takže této problematice se autoři textů zabývají pouze okrajově. Zmiňují se o ní pouze autorky z Výzkumného ústavu ministerstva práce a sociálních věcí a Vysoké strany stranické.

„Náklady provozu veřejných jeslí a mateřských škol jsou ve všech socialistických státech hrazeny z veřejných prostředků, určených k financování sociálních služeb.“⁶²

„...zařazení žen do společenské výroby...je vázáno i na další důležité podmínky....., aby se péče o děti a jejich výchova staly věcí veřejnou...“⁶³

4.3. Příspěvky rodičů na provoz jeslí.

Rovněž je v člancích zdůrazňována minimální výše příspěvků na náklady jeslí, které byly ze strany rodičů vyžadovány. Osvobození od této povinnosti byly pouze sociálně slabé rodiny či svobodné matky. Otázku rodičovských příspěvků zmiňují texty autorky z Výzkumného ústavu ministerstva práce a sociálních věcí a Ústřední komise lidové kontroly a statistiky.

„Příspěvky rodičů na náklady v jeslích jsou skutečně minimální...představují...pouze kolem 15% celkových neinvestičních nákladů vydávaných ročně na provoz jeslí.“⁶⁴

„Rodiče na úhradu nákladů (provozu veřejných jeslí a mateřských škol v socialistických státech) přispívají. Při stanovení výše příspěvku rozhoduje buď výše hrubého příjmu na hlavu v rodině (např. v Bulharsku) nebo výše čistého příjmu na hlavu v rodině (např. v ČSSR, NDR, Maďarsku a SSSR).“⁶⁵

5. KATEGORIE: Charakteristika jeslí.

⁵⁹ Čáp, V. – Peltrámová, Š.: Efektivnost práce žen s dětmi.“ Zprávy SPK, 1964, r. 5, č. 3, s. 14

⁶⁰ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1964, r. 3, s. 16.

⁶¹ Hilbertová, S.: Nové formy jeselské péče. Zprávy SPK, 1968, č.3, s. 19.

⁶² Lacinová, V.: Jesle a mateřské školy v socialistických zemích. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 29.

⁶³ Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti: Háková, L. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4: s. 32.

⁶⁴ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1964, r. 3, s. 16.

⁶⁵ Lacinová, V.: Jesle a mateřské školy v socialistických zemích. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 30.

Tato velmi široce pojatá kategorie zastřešuje všechna témata, která se nějakým způsobem věnují představě toho, „jak jesle mají vypadat“ co se týče jejich celkové kvality, přístupu k dětem, (počtu a kvalifikaci) ošetřovatelů/ošetřovatelek, jejich vybavení, věku přijímaných dětí a provozní doby. Těmto tématům se věnují autoři/autorky příspěvků především z oborů ekonomie, pediatrie, dětské psychologie a autorka z Ústřední komise lidové kontroly a statistiky.

5.1. Kvalita péče v jeslích.

Z textů je zřetelné vědomí potřeby kvality služeb jeslí. Z částí textů, které se tomuto tématu věnují, je zřejmý jednoznačný důraz na zdravotní stránku péče o děti a tomu odpovídající požadavky na kvalifikaci pečovatelů/pečovatelek. Jak z pohledu autorky z Ústřední komise lidové kontroly a statistiky, tak z pohledu pediatra je kvalifikace shledávána dobrou.

„Péče o děti v jeslích soustřeďuje na sebe v současné době značnou pozornost a to nejen z hlediska kvality poskytované péče, ale z hlediska celé soustavy opatření, zajišťující pomoc rodinám s dětmi a umožňujících ženám pracovat.“⁶⁶

„V jeslích je velmi dobře postaráno o pravidelný lékařský dozor dětí.“⁶⁷ „Zdravotnictví usiluje o zabezpečení skutečně kvalitní péče dětem.“⁶⁷

„Jesle zajišťují kvalifikovaný přístup k péči o dítě .....“⁶⁸

5.2. Personál, vybavení a metodika v jeslích.

I v rámci této podkategorie lze hovořit o otevřené diskuzi, neboť situace v jeslích je posuzována různě. Autorkou z Ústřední komise lidové kontroly a statistiky stav péče shledávána velmi dobrou (také viz 5.1), zatímco v příspěvcích dětského psychologa a pediatra je zčásti kritizována. Jejich kritika se týká zejména počtu pečovatelů/pečovatelek na dítě, přičemž jedině dětský psycholog se v rámci textů zmiňuje o vybavení a metodice, kterou hodnotí jako nedostatečnou.

„O děti v jeslích pečují dětské sestry a pěstounky....Z celkového počtu dětských seser pouze 43 nemělo dosud předepsanou kvalifikaci.“⁶⁹

„.....i denní jesle dosud nejsou dostatečně vybaveny materiálně, personálně a ani po metodické stránce nejsou zcela na výši....“⁷⁰

---

⁶⁶ Dunovský, J., Suchá, M.: Charakteristika sociálních poměrů dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1967, č. 6, s. 20.

⁶⁷ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1965, č. 1, s. 12.

⁶⁸ Dunovský, J., Suchá, M.: Sociální poměry dětí v týdenních jeslích a jeslích s nepřetržitým provozem. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 22.

⁶⁹ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1965, č. 1, s. 12.

⁷⁰ Koch, J.: Výchovná péče o děti raného věku. Zprávy SPK, 1963, r. 5 č. 1., s. 23.

„Personální vybavení jeslí je závažným problémem. ....Situace je ještě zhoršována absencemi a dovolenou pracovníků v jeslích. Tím vším dochází trvale k tomu, že při 12 hodinovém denním provozu jeslí jsou u dětí na oddělení mnohdy 2 pracovníce současně jen po část dne, většinou tam zůstává sama. Je pak samozřejmé, že v takové situaci je možno poskytnout dětem jen základní péči ...“⁷¹

5.3. Pečovatelský přístup v jeslích.

V tématech o pojetí pečovatelského a výchovného přístupu k dětem v jeslích se objevuje trend přehodnocování významu rodičovské péče a výchovy (viz 1.2.), zdůrazňování významu citové výchovy a v širší rovině individuálního přístupu k dětem. Tento požadavek zaznívá jak od pediatra a pediatričky, dětského psychologa, tak od autorky z Ekonomického ústavu ČSAV a autorky z Ústřední komise lidové kontroly a statistiky.

„Vycházíme z jednoduché zásady, že „jesle jsou zde pro děti a nikoliv děti pro jesle“, pak jde o to, aby byly dosavadní formy jeslí přizpůsobeny co možná nejvíce požadavkům kladeným na větší možnosti individuálního přístupu k dítěti....., Při výběru pečovatelek (do mikrojeslí) nebylo vyžadováno jejich pedagogické vzdělání, kterýžto požadavek je předpokladem zdravotnického personálu v jeslích, kde je třeba připravovat dětem umělé životní situace.“⁷²

„Je zapotřebí, aby péče zdravotnická byla vždy doplňována hlubší citovou výchovou, což ovšem v první řadě přináleží samotným rodičům.“⁷³

„Často se oprávněně kritizuje, že při výchově dětí v jeslích i trvalých zařízeních (kojen. Ústavech a dětských domovech) se zdůrazňuje především výchova pohybová a mravní... Výchova citová a mravní je totiž nejobtížnější úkol kolektivní výchovy a to proto, že se daří především přímým působením vychovatele na dítě, s nímž musí být ve velmi úzkém, intimním vztahu.“⁷⁴

„Má-li ošetřující personál nejen odborné znalosti, ale i citový vztah k dětem, pozná, co které dítě špatně snáší. Sestry si musí všimnout individuálních zkušeností matek a snažit se je uvést v soulad s jeslovým řádem.“⁷⁵

5.4. Doba provozu jeslí v souvislosti s pracovní dobou matek.

---

⁷¹ Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti“, Dunovský, J. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4, s. 39.

⁷² Hilbertová, S.: Nové formy jeselské péče. Zprávy SPK, 1968, r. 3: s. 20, 23.

⁷³ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1965, č. 1, s. 12.

⁷⁴ Koch, J.: Výchovná péče o děti raného věku. Zprávy SPK, 1963, r. 5 č. 1., s. 23.

⁷⁵ Kuncová, Z.: Nemocnost dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1963, r. 5, s. 30.

Téma provozní doby v jeslích a pracovní dobou matek se objevuje v několika příspěvcích ovšem v různém kontextu. V prvním z nich se jedná o diskusní příspěvek předsedkyně Výboru žen během semináře „Postavení ženy v socialistické společnosti“. „*Pracovní doba v jeslích a školkách není přizpůsobena pracovní době ve spojích....*“⁷⁶ V dalších příspěvcích je toto téma zmiňováno v kontextu nemocnosti dětí (viz. podkategorie 2.4).

5.5. Doba pobytu dětí v jeslích.

Tématem délky pobytu v jeslích se zabývá pediatr, který shledává, že je v průměru delší, než by bylo optimální vzhledem k potřebě malého dítěte pobývat v rodinném prostředí. V tomto smyslu přímo apeluje na změnu v rámci semináře „Postavení ženy v socialistické společnosti“. Tato problematika se váže s podkategorií 1.2..

„*Délka denního pobytu dítěte v jeslích činí v průměru v jeslích územních i závodních 8,7 hodin. 72,7% dětí je v jeslích 8-9 hodin denně, 8% dětí 9,5 hodin, 9% dětí deset hodin. Doba pobytu delší než 10 hodin se vyskytuje v 1,7%.....Denní délka pobytu dítěte v jeslích je průměrně skoro 9 hodin. Při nutném dvanáctihodinovém spánku a průměrných 40 (2 x 20) minutách cesty zbývá na pobyt v rodinném prostředí mizivě málo.*“⁷⁷

„*Zásadně jsme proti pobytu dítěte 10, 12 i více hodin v jeslích.*“⁷⁸

5.6. Věk nástupu dětí do jeslí.

Rovněž věk nástupu dítěte do jeslí je tematizován pouze pediatrem s tím, že toto téma rámcově přesahuje do podkategorie 1.2, kde je celkově rozpracováván problém podílu institucionální a rodinná výchova a kde je zřejmý příklon autorů k většímu poměru rodinné výchovy oproti institucionální v raném věku dítěte. Dále téma souvisí s podkategorií 5.2., z níž je zřejmý důraz na význam citové výchovy a individuálního přístupu k malým dětem.

„*25% dětí přišlo do jeslí ve věku nižším než 6 měsíců..... v 55% případů chtěli dát rodiče dítě do jeslí již v šesti měsících, 85% do jednoho roku“ ; „...a značná část dětí přichází do jeslí v prvním roce věku.*“⁷⁹

6. KATEGORIE: Jesle jako sociální zařízení.

Jesle mají v pojetí autora z oboru pediatrie jednoznačně význam sociálního zařízení a to zejména v případech sociálně slabých rodin a svobodných matek, ale i pro mladé rodiny, které se často potýkají s finančním nedostatkem.

⁷⁶ Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti“, Kovaříková, J. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4, s. 42.

⁷⁷ Dunovský, J., Suchá, M.: Charakteristika sociálních poměrů dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1967, č. 6, s. 20.

⁷⁸ Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti“, Dunovský, J. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4, s. 39.

⁷⁹ Dunovský, J., Suchá, M.: Charakteristika sociálních poměrů dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1967, č. 6, s. 20, s. 26.

„Sociálním zařízením ve smyslu pomoci rodinám s nízkými příjmy jsou jesle pouze pro neúplné rodiny osamělých matek, které tvoří 8% souboru a pro úplné rodiny s nízkými příjmy či více dětmi.“ .... „Jesle jsou velkou pomocí společnosti pro mladé rodiny, které i při poměrně vysokém příjmu žijí často v obtížné sociální situaci, jestliže mají získat byt, vybavit jej a zajistit stabilitu rodiny.“⁸⁰

„Jesle dále současně zaujímají významnou roli při řešení složitých nebo velmi složitých sociálních problémů a situací dětí a jejich rodin. Kromě společenské péče v širším slova smyslu, dotýkající se každého jedince (zde matky a dítěte) a řešící obecné potřeby rodin a dětí, představují účinný nástroj společenské péče o děti v užším slova smyslu. Pomáhají tak řešit situace, kde z různých důvodů (tkvících v rodině a dítěti) rodiče neumějí, nemohou a nechtějí se o dítě starat a zajistit mu žádoucí sociální adaptaci. V tomto směru jsou jesle i součástí aktivní sociální péče a služby společnosti.“⁸¹

7. KATEGORIE: Jesle a populační vývoj.

V textech se objevují dvě explicitní zmínky o souvislosti existence a dostupnosti jeslí s úrovní porodnosti. První z nich, která vychází z přesvědčení o přímé příčinné souvislosti obou jevů, se objevuje u autorů příspěvků ekonomického a statistického charakteru. A druhá, která tuto souvislost zvažuje, se vyskytuje u autora z oboru pediatrie.

„...uzavření jeslí by rozhodně vedlo ke snížení populačního přírůstku, počítáme-li, že ženy, které dávají dítě do jeslí, by nechtěly mít děcko, aby nemusely opustit své zaměstnání, znamenalo by to roční úbytek asi 20-25 tis. porodů.“⁸²

„Jesle...mohou pozitivně přispět k hospodářské stabilizaci ... rodin s pozitivním populačním dosahem.“⁸³

8. KATEGORIE: Nedostatek jeslí.

Problém nedostatečného počtu jeslí a míst v nich je jedním z nejfrekventovanějších témat v rámci zpráv věnujících se institucím předškolní výchovy a péče. V rámci textu se objevuje i zmínka o přímé žádosti na vybudování určitého počtu jeslí k vedoucím orgánům KSČ. Kritika nedostatečného počtu jeslí se objevuje v rámci celé škály oborů autorů: pediatrie, ekonomie, statistika a několikrát i v rámci několika diskusních příspěvků ze semináře „Postavení socialistické ženy ve společnosti“.

---

⁸⁰ Dunovský, J., Suchá, M.: Charakteristika sociálních poměrů dětí v jeslech. Zprávy SPK, 1967, č. 6, s. 25.

⁸¹ Dunovský, J., Suchá, M.: Sociální poměry dětí v týdenních jeslech a jeslech s nepřetržitým provozem. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 22.

⁸² Čáp, V. – Peltrámová, Š.: Efektivnost práce žen s dětmi.“ Zprávy SPK, 1964, r. 5, č. 3, s. 14.

⁸³ Dunovský, J., Suchá, M.: Sociální poměry dětí v týdenních jeslech a jeslech s nepřetržitým provozem. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 22.

„Tempo přírůstku počtu míst v jeslích přesto, že proti létům předválečným a proti době těsně po válce, je značně vysoké, nestačí v současné době stávající potřebě.“⁸⁴

„V nižším věku žen jsou rozdíly v ekonomické aktivitě podle počtu dětí značné – každé další dítě přináší zvýšení nároků i komplikací s jeho výchovou, umístěním v jeslích, mateřské škole, aj. takže ženy často pro nepřekonatelné potíže opouštějí zaměstnání.“⁸⁵

„Vysoká zaměstnanost žen s sebou přinesla radu nových skutečností a problémů....např....požadavky na rozvoj ...školních zařízení a jeslí atd...“⁸⁶

„Počet míst v jeslích, která jsou v současné době k dispozici, nepostačují potřebě.“⁸⁷

„...za prvé je to otázka jeslí; na jedné straně jsem slyšel o neuspokojivé poptávce po místech v jeslích. Tento problém se řeší a bude se muset ještě řešit při sestavování finančního plánu do roku 1970.“⁸⁸

.....vytvořit dostatek dětských zařízení nebo jinými formami takové podmínky, aby vysoce kvalifikované ženy mohly svou kvalifikaci opravdu uplatnit ve prospěch společnosti a nemusely zůstat doma jen proto, že nemají komu svěřit péči o malé dítě...“⁸⁹

„V současné době je asi 40 000 nevyřízených žádostí v republice.....Společnou studii Ústřední rady odborů, ministerstva zdravotnictví, ministerstva školství a kultury a Státní populační komise bylo navrženo Komisi Ústředního výboru KSC pro otázky životní úrovně dosáhnout do roku 1970 107 000 míst v jeslích. ...“⁹⁰

9. KATEGORIE: Jesle a životní úroveň

Dalším důležitým argumentem pro existenci a dostupnost jeslí je v textech jejich souvislost s životní úrovní rodin, která je stavěna nad čistě ekonomický aspekt finanční nákladnosti jeslí.

„Přes uvedené důvody (moje pozn. ekonomické neefektivity práce žen s nízkým příjmem, které mají své děti umístěné v péči předškolních zařízení) nelze jednoznačně odmítnout zaměstnání žen s několika malými dětmi a nízkou kvalifikací, vzhledem k vlivu na životní úroveň některých domácností a na postavení ženy v socialistické společnosti vůbec.“⁹¹

⁸⁴ Bařinová, M.: Rozvoj jeslí v ČSSR. Zprávy SPK, 1964, r. 3, s. 19.

⁸⁵ Kučera, M.: Ekonomická aktivita ženy podle počtu dětí. Zprávy SPK, 1964, r. 5, č. 3, s.12-13.

⁸⁶ Čáp, V. – Peltrámová, Š.: Efektivnost práce žen s dětmi.“ Zprávy SPK, 1964, r. 5, č. 3, s. 14.

⁸⁷ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1965, r. 1, s. 10

⁸⁸ Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti: Zicha, Dr. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4, s. 45.

⁸⁹ (Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti: Háková, L. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4, s. 33

⁹⁰ Seminář „K postavení ženy v socialistické společnosti“, Dunovský, J. (diskusní příspěvek). Zprávy SPK, 1965 r. 4, s. 39.

⁹¹ Čáp, V. – Peltrámová, Š.: Efektivnost práce žen s dětmi.“ Zprávy SPK, 1964, r. 5, č. 3, s. 17.

„Při umístění dítěte do jeslí hraje důležitou úlohu především snaha matky vrátit se do zaměstnání, a zvyšovat příjem rodiny..⁹².“

9.1. Jesle jako faktor zlepšení životní úrovně mladých rodin.

Za zvláště nezbytnou je existence a dostupnost jeslí považována v případě mladých rodin. Toto téma se objevuje jak u pediatra, tak i u představitelky Ústřední komise lidové kontroly a statistiky.

„Z hlediska samotných žen je otázka možnosti umístování dětí v jeslích v převážné většině otázkou možnosti zvyšování vlastní životní úrovně. Je to pochopitelné už jen z toho důvodu, že mladá manželství nejsou často vybavena ani nejdůležitějšími potřebami. V takových případech se jesle stávají nezbytnou potřebou k tomu, aby manželčím příjmem mohla být zvýšena životní úroveň rodiny.“⁹³

„Jesle jsou velkou pomocí společnosti pro mladé rodiny, které i při poměrně vysokém příjmu žijí často v obtížné sociální situaci, jestliže mají získat byt, vybavit jej a zajistit stabilitu rodiny.“⁹⁴

„Jesle tím, že přebírají po určitou dobu péči o dítě, umožňují matkám pracovat a zvyšovat životní úroveň mladých rodin a jejich hmotné zabezpečení. Tím mohou pozitivně přispět k hospodářské stabilizaci těchto rodin.....“⁹⁵

ZÁVĚR

V závěru své práce se snažím shrnout svá zjištění o přístupu autorů SPK k problematice institucí předškolní péče. Konkrétně se tyto závěry týkají jeslí, které jsou v rámci problematiky v 60. letech ústředním tématem - mateřské školy byly v textech zmiňovány pouze okrajově. Závěry zpracovávám s vědomím toho, že z hlediska charakteru a metodologie výzkumu nemohu svá zjištění příliš zobecňovat a vyvozovat z nich jakékoli dalekosáhlé závěry. Jedná se spíše jen o střípek do mozaiky pohledů na problém přístupu k institucím předškolní péče a výchovy, v rámci něhož se snažím do této oblasti alespoň částečně nahlédnout.

Nejdříve přistoupím k shrnutí hlavních témat a otázek, kterým se podle mne autoři zpráv SPK v rámci mnou zkoumané problematiky v 60. letech 20. století věnovali. Ačkoli jesle byly podrobovány určité kritice vzhledem k možné citové deprivaci jim svěřovaných

---

⁹² Dunovský, J., Suchá, M.: Sociální poměry dětí v týdenních jeslích a jeslích s nepřetržitým provozem. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 22.

⁹³ Bařinová, M.: Rozvoj počtu míst v jeslích v ČSSR. Zprávy SPK, 1965, č. 1, s. 12.

⁹⁴ Dunovský, J., Suchá, M.: Charakteristika sociálních poměrů dětí v jeslích. Zprávy SPK, 1967, č. 6, s. 25.

⁹⁵ Dunovský, J., Suchá, M.: Sociální poměry dětí v týdenních jeslích a jeslích s nepřetržitým provozem. Zprávy SPK, 1970, č. 6, s. 22.

děti, z celkového pohledu byly v rámci textů hodnoceny pozitivně. Především byla vyzdvihována skutečnost, že jsou nezbytnou pomocí rodičům ve výchově a umožňují ženám pracovat. Nejvíce kritiky se dostávalo situaci počtu míst v jeslích, resp. počtu jeslí, která nebyla v době vzniku zpráv vzhledem k vysoké poptávce shledávána dostačující. Otázka kvality jeslí byla v rámci zpráv SPK spíše okrajovou záležitostí a nebyla nijak významněji analyzována. Jesle byly jedním z důležitým tématem i proto, že byly shledávány jako jeden z populačních faktorů, resp. faktorů ovlivňujících růst populace. Citlivost pro „populační problém“ je mimo jiné zřejmá i ze zájmu o situaci mladých rodičů z hlediska jejich životní úrovně a možnosti svěřením jejich dětí do péče jeslí. Veřejné financování jeslí bylo v kontextu doby, kdy zprávy SPK vznikaly, považováno za samozřejmou záležitost. Přesto však nebyla nijak zpochybňována praxe placení příspěvků rodičů na jesle s tím, že tyto částky byly považovány za minimální (byl však brán ohled na sociálně slabé rodiny a osamělé matky). V textech lze také sledovat určitý obrat v koncepci vhodnosti péče o děti mladšího školního věku oproti předcházejícímu období 50.let. Tato změna se projevovala v důrazné argumentaci vyslovující se pro význam a potřebnost rodinné výchovy v raném období života dítěte a vyzdvihování výhod vyplývajících z individuálního přístupu k těmto dětem.

Nyní se pokusím nalézt určité paralely v pojetí institucí předškolní výchovy a péče autorů SPK a současných autorů zabývajících se touto problematikou. Vhodnost péče o malé děti, resp. o děti v mladším předškolním věku, je stále diskutovaným a ne zcela vyjasněným problémem. Například autoři OECD (2006) shledávají zařazení dětí mladšího předškolního věku do péče institucí předškolní výchovy za přínosný. Podmínkou ovšem je, že zde děti nebudou trávit převážnou většinu svého času (v tomto je zřejmá shoda s pojetím autorů SPK) a že tato zařízení budou na vysoké úrovni kvality⁹⁶ (OECD, 2006). Oproti tomu současná rodinná politika a politika fungování pracovního trhu v ČR, jak uvádí Hašková (2008), zcela jednoznačně prosazuje a reprodukuje model kontinuální mateřské celodenní péče od dětí do 3 – 4 let věku oproti kombinování výdělečné činnosti s péčí. Většina současných autorů se však shoduje v tom, že zejména pro rodiny sociálně slabé, rodiny žijící pod hranicí chudoby, rodiny etnických menšin, imigrantů a osamělé matky, je existence a dostupnost zařízení péče od dětí mladšího předškolního věku zcela nezbytná (OECD, 2006; Kuchařová, Svobodová, 2006). V tomto bodě se současný přístup také shoduje s pojetím autorů SPK, kteří rovněž zvažují nutnost existence těchto zařízení z hlediska sociální péče, která má být jakýmsi

---

⁹⁶ Kvalita v pojetí autorů OECD (2006) souvisí především s přítomností stálého a vysoce kvalifikovaného personálu, jeho odpovídajícím platovým ohodnocením, ale i s dostupností těchto zařízení, počtem dětí na jednoho pečovatele/pečovatelku, celkovou mírou veřejného financování, vybavením, metodikou (kurikulární standardy, rámcové programy apod.), celkovým počtem dětí, návazností dalšího vzdělávacího stupně, stravou.

„záchytným bodem“ pro děti, jejichž rodiče se nachází ve složité sociální situaci. Dalším tématem, které je autorům SPK a současným autorům společné, je souvislost institucí péče o předškolní děti se zaměstnaností žen, ačkoli je třeba zmínit, že ve zcela jiném dobovém kontextu. Základní premisa, že vysoká zaměstnanost žen je žádoucí, je přítomná jak u autorů SPK, tak i u současných autorů, a argumenty pro ni mají mnoho společného. Jedná se především o argument ekonomický - celospolečenský, který zdůrazňuje potřebu vysoké zaměstnanosti z hlediska chodu celého hospodářství. Toto přesvědčení se objevuje jak v textech autorů SPK (viz 3.KATEGORIE), tak i u autorů OECD (2006), ač bylo vyjádřeno ve zcela rozdílných politicko-ekonomických podmínkách. S tím souvisí i hledisko životní úrovně rodin, které je rovněž tématem vyskytujícím se u autorů zpráv SPK i autorů současných. Je však třeba dodat, že u současných autorů se nově klade důraz na sociálně preventivní význam předškolní výchovy (Kuchařová, Svobodová, 2006) a poznatek o reprodukci nízkého socio-ekonomického statutu (OECD, 2006). Další shoda v pojetí autorů SPK a zprávy OECD (2006) se týká přesvědčení o potřebě nepřerušované (alespoň ne dlouhodobě) profesní dráhy žen během mateřské/rodičovské dovolené. Především na podkladě výzkumů SPK byla v 60. letech vládou zavedena tzv. další mateřská dovolená do 1 roku věku dítěte (Hašková, 2007). Na základě dostupnosti jeslí, o kterou se autoři zpráv SPK zasazovali, tak mělo být ženám umožněno se po roční pomlce vrátit zpět ke svému zaměstnání. Autoři OECD (2006) se rovněž vyslovují pro nárok na alespoň 1 rok rodičovské dovolené s tím, že se žena poté vrátí ke své profesi, aby tak nebyla znevýhodněna jak z hlediska budoucí výše důchodu, tak i z hlediska možnosti jejího kariérního postupu a její celkové pozice na trhu práce. Zcela jednoznačný konsensus v pojetí autorů zpráv SPK a současných autorů se týká požadavku vyššího počtu jeslí a jejich dostupnosti (OECD, 2006; Kuchařová, Svobodová, 2006, Hašková, 2008).

Dále považují za zajímavé zmínit alespoň některé koncepty, v nichž se pojetí autorů SPK a současných autorů liší, s vědomím toho, že v rámci takového srovnávání je třeba mít na mysli rozdíl v dostupných poznatcích z odborného výzkumu dané problematiky. Jeden z hlavních rozdílů se v textech autorů SPK projevuje jak absencí pojmu „vzdělávání“ v souvislosti s institucemi předškolní péče, tak i v samozřejmosti spojení péče o děti v jeslích s péčí zdravotních sester či lékařů. Oproti tomu autoři OECD (2006), na základě současných poznatků o tom, že malé děti začínají s učením již od raného období svého života, shledávají právě mladší předškolní věk za nejvhodnější období pro investice do tzv. lidského kapitálu. Důvodem je skutečnost, že právě v tomto období děti získávají (nebo nezískávají) klíčové předpoklady k sociálním dovednostem a schopnostem učení. Zejména proto se tito autoři

spolu s Haškovou (2008) vyslovují pro spojení „pečovatelsky-výchovných“ a „vzdělávacích“ přístupů, které v rámci institucí předškolní výchovy a péče byly a stále jsou oddělovány. Další rozdíl se týká pojetí kvality institucí předškolní péče a výchovy, která byla v textech SPK zmiňována především v kontextu kvalifikované-zdravotnické péče a počtu dětí připadajících na pečovatele/pečovatelku. V současné debatě je kvalita zařízení předškolní péče zvažována ve velice širokém rozpětí charakteristik – od vybavení, platového ohodnocení pečovatелů/pečovatelek přes programové aktivity a citlivost personálu k socio-kulturnímu prostředí dítěte (OECD, 2006; Hašková, 2008). U současných autorů je dále více rozebírána problematika vztahu jesle-rodice z hlediska jeho reciprocity, která by měla být rozvíjena. Slovy autorů SPK „nejen rodiče mají být vychováváni“, ale i pečovatelé/pečovatelky v jeslích by měli brát v potaz individuální potřeby a přání rodičů dětí a více přímo zapojit rodiče do svých aktivit (OECD, 2006).

Na základě práce s texty SPK jsem v určitém ohledu dospěla k překvapujícímu závěru, že ve velké části se jejich pojetí a koncepty institucí předškolní péče a výchovy nijak zásadně nelišily od přístupů autorů současných odborných prací. Samozřejmě si nemohu nárokovat žádné dalekosáhlé závěry a zároveň bych se chtěla vyvarovat jakémukoli jednostrannému hodnocení mnou interpretovaného pramene i vzhledem k tomu, že rozsah teoretického zázemí a analytická část jsou v mé bakalářské práci omezené. U rozsáhlejší práce a případně za použití smíšené metody výzkumu (kvantitativní spolu s kvalitativní) by jistě bylo možné v pramenných textech odhalit mnohem více témat, které by bylo zároveň možné přesněji a detailněji je rozpracovat. Přesto musím konstatovat, že texty zpráv SPK vypovídají o upřímné snaze jejich autorů a autorek věnovat se bádání ve svém oboru a tyto poznatky posléze uplatnit ve společnosti, v níž žili (a někteří stále žijí). I z tohoto důvodu bylo velice zajímavé se v rámci mého výzkumu s těmito texty pracovat. Vzhledem k jedinečnosti tohoto materiálu jak z hlediska jeho úplnosti, tak i z hlediska jeho obsahu a povaze, doufám, že v budoucnu se tímto pramenem bude zabývat i někdo další z kolegů nebo kolegyně, protože si myslím, že jeho potenciál dosud nebyl dostatečně využit.

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY:

(citační norma STN ISO 690 podle Boldiše (2004))

Boldiš, Petr. Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých dokumentů. Verze 3.0. 1999-2004. URL: <<http://www.boldis.cz/citace/citace2.pdf>>.

Eurydice, 2003: Struktury systémů vzdělávání, odborné přípravy a vzdělávání dospělých v Evropě: Česká republika 2005/6. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání.

Hašková, H. „Doma, v jeslích, nebo ve školce? rodinná a institucionální péče o předškolní děti v české společnosti mezi lety 1945-2006“: část 1. , 2. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 12/2007, roč. 8, č. 2 [cit. 1999-12-31]. Dostupné z <<http://www.genderonline.cz>>.

Hašková, H., 2008: „Kam směřuje česká společnost v oblasti denní péče o předškolní děti?“. In Křížková, A. - Dudková R. - Hašková, H., 2008: *Práce a péče: proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky EU*. Praha: Slon.

Hendl, J., 2005: Kvalitativní výzkum. Praha: Portál.

Chenail, R. J. Jak srovnat kvalitativní výzkum do latě? *Biograf*, 1998, č.15-16, s. 29-37.

Kuchařová, V. – Svobodová K., 2006: Síť zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR. Praha: VÚPSV.

Organisation for Economic Co-operation and Development, 2006: Starting Strong II: Early Childhood Education and Care. Paris: OECD.

Prokopec, J. (šéfredaktor), 1963-1970: Zprávy Státní populační komise: informační bulletin o populačních otázkách. Praha: sekretariát Státní populační komise.

Průcha, J., 2001: Pedagogický slovník. Praha: Portál.

Sekot, J. (vedoucí projektového týmu), 2000: Národní zpráva o stavu předškolní výchovy a vzdělávání a péče o děti předškolního věku v České republice. Praha: Fortuna.

Stručný biografický slovník ke kulatému stolu. Sociologický časopis, 5/2004, s. 745-755.

Šulová, L., 2004: Raný psychický vývoj dítěte. Praha: Karolinum.

Kučera, M.: Zemřel Vladimír Srb. Zpravodaj české demografické společnosti: členský tisk, 2006, č. 39, s. 1. Dostupné z <<http://www.natur.cuni.cz/~demodept/cds/zp39.pdf>>

Hartl, P. - Hartlová, H, 2000: Psychologický slovník. Praha: Portál.

Přílohy:

1. Bibliografické údaje o autorech zpráv SPK

AUTOŘI ZPRÁV SPK, BIBLIO ÚDAJE:

Prokopec, Jiří. Biograf. údaje: JUDr., CSc., pracovník Laboratoře pro biosociální výzkum rodiny Výzkumného ústavu psychiatrického, Praha. Publikace z oboru. Zdroj informace: Z. Dytrych, V. Schüller, J. Prokopec: Rodiče nezletilých dětí a rozvod (zdroj: databáze AUT, NKC)

Fajfr, František, 1892-1969. Biograf. údaje: Narozen 18.8.1892 v Humpolci, zemřel 12.2.1969 v Praze. JUDr., PhDr., statistik, sociolog, literatura z oboru sociologie, překlad z němčiny. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Kučera, Milan, 1929- . Biograf. údaje: Narozen 2.7.1929. Sociolog, věnuje se zejména demografii. Zdroj informace: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. (zdroj: databáze AUT, NKC); publikace: Kocourková, J., Kučera, M., Loužek M., Rabušic, L. (2002): Propopulační politika – ano či ne. Ekonomika, právo, politika č. 21. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku.

Wynnyczuk, Vladimír, 1921-2002. Biograf. údaje: Narozen 1.2.1921 v Praze, zemřel 2002. Dr.ing., CSc., demograf, publikace z oboru demografie a bydlení. Status definitivní Zdroj informace: Demografie 3/2002, str. 221-222 – nekrolog. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Pavlík, Zdeněk, 1931- . Biograf. údaje: Narozen 31.3.1931. Ing., CSc., docent, vedoucí katedry demografie na přírodovědecké fakultě. Práce v oboru. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Koch, Jaroslav, 1910-1979. Biograf. údaje: Narozen 20.1.1910, zemřel 8.5.1979 v Praze. PhDr., CSc., docent, práce v oboru psychologie dětí. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Kuncová, Zdeňka, 1909 - . Biograf. údaje: Narozena 19.8.1909 v Nechanicích. MUDr., CSc., docentka pediatrie, stati z oboru. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Vidláková, Olga, 1928- . Biograf. údaje: JUDr., CSc., práce z oboru ekologie a reformy veřejné správy. Zdroj informace: Malá encyklopedie českých právníků - rok narození, doplnění. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Grunt, J., 1924- . Biograf. údaje: Nar. v r. 1924. Hygienik. Zdroj informace: Čs. hyg., 1974, 19/10, 499-/. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Hrabica, Zdeněk, 1936-. Biograf.údaje: Narozen 25.10.1936 v Jihlavě. Redaktor, publicista, autor literatury faktu. Zdroj informace - data: Slovník klubu autorů literatury faktu. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Jurčíková, Vanda, ca 1911-. Biograf.údaje: Narozena roku 1912 nebo 1911. MUDr., gynekoložka, publikace o umělém přerušení těhotenství. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Kohoutek, Miloslav, 1927-. Biograf.údaje: Narozen 28.4.1927 v Hradci Králové. Komunistický politik, redaktor sborníku v oboru vnitřního obchodu. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Kozelka, Bedřich, 1902-1970. Biograf.údaje: Narozen 6.3.1902 v Praze, zemřel 21.7.1970 tamtéž. Dělník, poslanec, memoárová literatura. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Marček, Ján. Biograf.údaje Publikace z oboru účetnictví. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Michaličková, Jaroslava, 1914-1993. Biograf.údaje: Narozena 12.8.1914 v Praze, zemřela 29.10.1993. MUDr., DrSc., profesorka pediatrie, publikace z oboru. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Musil, Jiří, 1928-. Biograf.údaje: Narozen 20.2.1928 v Ostravě. Prof., PhDr., CSc., sociolog, práce z oboru sociologie bydlení a urbanismu, politologické práce. Zdroj informace: Kdo je kdo v ČR na přelomu 20. stol. - biografická data. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Nedvědová, Zdenka, 1908-. Biograf.údaje: Narozena 1908. MUDr., pediatrička, práce z oboru. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Pavlenda, Viktor, 1928-1990. Biograf.údaje: Slovenský politik, autor publikací z oboru politické ekonomie, pedagog. Zdroj informace: Jeho: Ekonomické otázky našej socialistickej súčasnosti. Jeho: Vybrané kapitoly k štúdiu politickej ekonómie socializmu www(prof.Ing. Viktor Pavlenda, DrSc.) - biografické údaje, data. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Poradovský, Karol, 1916-. Biograf.údaje: Nar. 26.2.1916. Gynekolog. Zdroj informace: Bratislavské lekárske listy, 1976, 65/2, 234-235. Seznam prací: Čs. gynekologie, 1966, 31/45, 1-2, 454-7. Čs. gynekologie, 1976, 41/1, 64-66. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Růžička, Ladislav, 1920-. Biograf.údaje: Narozen 9.11.1920 v Praze. Ing., CSc., docent katedry organizace zdravotnictví a dějin lékařství, práce z oboru. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Štolová, O. Biograf.údaje: Pediatr. Zdroj informace: Čs. pediatrie, 1972, 27/5, 259-
(zdroj: databáze AUT, NKC)

Tauber, Jan B., 1906-1976. Pseudonym: Holub, Ivan, 1906-1976. Biograf.údaje:
Narozen 7.7.1906 ve Štítné nad Vlárou, zemřel 15.8.1976 v Praze. Ing., dr.techn., DrSc.,
profesor sociologie venkova, publikace z oboru zemědělství, drama. (zdroj: databáze
AUT, NKC)

Vaniček, František, 1941- . Biograf.údaje: Narozen 15.2.1941 v Praze. Ing., CSc.,
zemědělský ekonom, publikace z oboru agrární ekonomiky. Zdroj informace: Jeho:
Proces přestavby cen v zemědělsko-potravinářském komplexu (Grantová agentura ČR) -
datum narození. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Vaniček, František V., 1886-1944. Biograf.údaje: Narozen 11.2.1886 v Příboru, zemřel
24.9.1944 v Brně. Ředitel Obchodnické jednoty v Brně. Práce v oboru ekonomiky.
(zdroj: databáze AUT, NKC)

Břečka, Miroslav, 1919- . Biograf.údaje: Narozen 10.10.1919 v Trenčíně. MUDr.,
gynekolog, publikace z oboru. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Žvachta, Vlastimil. Biograf.údaje: Spis z oboru pracovního práva.(zdroj: databáze
AUT, NKC)

Dunovský, Jiří, 1930- . Biograf.údaje Narozen 16.4.1930 v Praze. MUDr.,CSc., profesor
pediatrie. Práce v oboru. Status definitivní Zdroj NKC (zdroj: databáze AUT, NKC)
Čes. lékař; soc. pediatrie, náhradní rodinná péče a její organizace a výzkumy, zneužívané a
týrané děti – Hartl (2000)

Lacinová, Valerie, Výzkumný ústav sociálního zabezpečení (zdroj: Zprávy SPK) (Další
publikace: Wynnyczuk, Vladimír; **Lacinová, Valerie**; Schmidt, Otto; Sloupová, Helena;

Vidláková, Olga, 1974: Mezinárodní srovnání populačních politik. Praha : Československý
výzkumný ústav práce a sociálních věcí.)

Solnařová, Božena. Biograf.údaje: Socioložka, výzkumy životní úrovně a správné výživy
obyvatelstva. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Haderka, Jiří F., 1924-2003. Biograf.údaje: Narozen 19.4.1924 v Olomouci, zemřel
2.8.2003. Prof., JUDR., právník, práce z oboru, práce o lužických Srbech. Status
definitivní Zdroj informace MZK Brno - další podoba jména. (zdroj: databáze AUT,
NKC)

Freiová, Eliška, 1931- . Biograf.údaje: Narodena 6.9.1931. Promovaná psycholožka,
CSc., socioložka, překlady z angličtiny. (zdroj: databáze AUT, NKC)

Radvanová, Senta, 1929- . Biograf.údaje: Narodena 27.4.1929 ve Zlíně. JUDr., CSc., odborná asistentka na katedře občanského a rodinného práva na právnické fakultě University Karlovy. Práce v oboru. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Pávek, František, 1919-1994. Biograf.údaje: Naroden 13.7.1919, zemřel 1994. JUDr., soudce, popularizační právnické práce. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Pávková, Jiřina. Biograf.údaje: PhDr., pedagožka a psycholožka, autorka metodických materiálů a učebních textů z oboru. Status definitivní Zdroj informace Pedagogika volného času (Spoluaut.: J.Pávková) (Univerzita Karlova). .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Trnka, Vojtěch, 1907-1982. Biograf.údaje: Naroden 10.4.1907 ve Vídni, zemřel 2.8.1982 v Praze. MUDr., CSc., pediatr, speciální pedagog a sociolog, publikace z oboru. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Tax, Zdeněk, 1920-1993. Biograf.údaje Naroden 20.12.1920 v Praze, zemřel 1993. PhDr., básník, dramatik, pedagog. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Bouchalová, Marie, 1927- . Biograf.údaje: Narodena 1927.MUDr. CSc., docentka sociálního lékařství, pediatrička, publikace z oboru. Status definitivní Zdroj informace: MZK Brno - katalog - rok narození. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Vaňková, Dobromila Iva, 1925- . Biograf.údaje: Slovenská pedagožka. Zdroj informace: SKK SR Vaňková, D. I.: ABC výchovy mimo vyučovania. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Mareš, Otakar. Biograf.údaje Publikace o pionýrských táborech. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Hájková, Věra. Biograf.údaje. Informační brožury o zdravotní péči v Československu. Zdroj informace: Autor:] Věra Hájková: Tutto per la loro salute By Věra Hájková: Their health comes first Par Věra Hájková: Tout pour leur santé. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Tučková, Anna, 1923- . Biograf.údaje Narodena 1923 v Brně. Promovaná novinářka, redaktorka, politické publikace. Zdroj informace PNP-LA Věra Hájková: Todo para su salud [Autor:] Vjera Hajkova: Sve za njihovo zdravlje [Autor:] Věra Hájková: Their Health Comes First. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Rychtařík, Václav, 1915-1967. Biograf.údaje Naroden 1915, zemřel 26.3.1967 v Kralupech n. Vltavou. Dr., novinář, práce ze zemědělství. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Kučera, Jan, 1913- . Biograf.údaje Narozen 18.7.1913 ve Vídni. PhDr., profesor psychologie a sociologie, publikace z oboru psychologie. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Čáp, Václav, 1927 - . Narozen 18.8.1927 v Ševětíně u Českých Budějovic. JUDr., Ing., statistik, práce z oboru. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Peltrámová, Šárka, 1930-1972. Biograf.údaje Narozena 8.12.1930, zemřela 26.7.1972. Ing., CSc., docentka na katedře národohospodářského plánování Vysoké školy ekonomické v Praze. Práce v oboru. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Barták, Vladimír, 1921- . Biograf.údaje Narozen 25.7.1921 v Praze. MUDr. CSc., sexuologické práce. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Raboch, Jan, 1917-2002. Biograf.údaje Narozen 25.8.1917 v Praze. MUDr., DrSc., profesor lékařské sexuologie. Práce v oboru. Zemřel 28.4.2002. Zdroj informace PNP-LA Vzpomínka. Nemocnice, 2002, č. 3, s. 57 - biografická data .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Šípová, Iva, 1933- . Biograf.údaje Narozena 2.5.1933 v Kročehlavech. Psycholožka, práce z oboru. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Krchová, Božena. Biograf.údaje Publikace o kuchyni, kuchařské knihy a praktické příručky pro domácnost. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Blucha, Jiří. Biograf.údaje Sociolog, autor prací z oboru. Zdroj informace Jeho: Kvalifikace jako sociologická kategorie Jeho: Úvod do průmyslové sociologie. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Hynie, Josef, 1900-1989. Biograf.údaje Narozen 8.5.1900 v Dobrovici u Mladé Boleslavi, zemřel 23.3.1989. MUDr., DrSc., profesor sexuologie, práce z oboru. Status definitivní Zdroj informace PNP-LA - úmrtí: Kdy zemřeli...?. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Bezouška, Jiří, 1929-1989. Biograf.údaje Narozen 11.12.1921 v Příbrami, zemřel 15.10.1985 v Praze. Statistický pracovník - demograf, literatura z oboru. Status definitivní Zdroj informace PNP-LA Podzimek, J.: Biografický slovník české statistiky - úmrtí Biografický slovník českých zemí, Libri - jiné datum narození, upřesnění profese.(zdroj: databáze AUT, NKC)

Řehák, Jan, 1939- . Biograf.údaje Docent sociologie (jmen. 16. 12. 1991, ustav. 1. 1. 1992) na FSV UK. Člen Mezinárodní asociace výpočetní statistiky. Status definitivní Zdroj informace SKUK. .(zdroj: databáze AUT, NKC)

Nové složení SPK z r. 1963 (zdroj: Zprávy SPK, 1963: Zprávy SPK, č. 4):

Štanceľ, Michal – předseda Státního úřadu sociálního zabezpečení, Praha
Rozsypal, Kurt, Inž. – místopředseda SPK, náměstek ministra – předsedy Stát. plánovací komise, Pha
Altmanová, Jarmila – předsedkyně komise soc. zabezpečení Sevročeského krajského národ. výboru, Ústí n/L
Dr. Miloslav Drašnar – ministerstvo nár. obrany, Pha
Irena Ďurišová – předsedkyně Výboru československých žen na Slovensku, Blava
Dr. František Fajfr – Pha7, Čechova 34
Dr. Csc Jiří Grunt – Oblastní ústav hygieny, Blava
Václav Hendrych – náměstek ministra školství a kultury, Pha
Zdeněk Hrabica, Ústřední výbor Československého svazu mládeže, Pha
Dr. Viktro Joachymstal – mininsterstvo financí, Pha
Dr. Vanda Jurčíková – primářka gynekologicko,porodnického oddělení Okresního ústavu národního zdraví, Karlovy Vary
Miloslav Kohoutek – Stát. plánovací komise, Pha
Bedřich Kozelka – tajemník Ústřední rady odborů, Pha
prof. Dr. Josef Lukáš – nám. ministra zdrav., Pha
Věra Macháčková – Českoslov. rozhlas, Pha
Libuše Manglová – Ústřední výbor Českoslov. červeného kříže, Pha
inž. Ján Marček – nám. předsedy Komise lidové kontroly a statistiky při Slov. národní radě, Blava
Dr. Miloslav Michalička – Pedagog. ústav Československé akademie věd, Pha
prof. Dr. Jaroslava Michaličková – Dětská klinika Komenského university, Blava
Dr. CSc Jiří Musil Výzkumný ústav výstavby a architektury, Pha
Dr. Zdena Nedvědová ministerstvo zdrav. Pha
Dr. Viliam Orel Ústřední rada odborů, Pha
doc. Dr. Viktor Pavlenda Vys. škola ekon., Blava
inž. CSc Zdeněk Pavlík Ekon. ústav Českoslov. akademie věd, Pha
Dr. Soňa Pennigerová poslankyně Nár. shromáždění, Pha
Dr. Karel Poradovský krajský gynekolog, Košice
inž. Ladislav Růžička Hygien. fakulta Karlovy univer., Pha
Dr. Vladimír Srb Ústřed. komise lid. kontroly a statistiky, Pha
Dr. Olga Štolová min. zdrav., Pha

Dr. helena Švarcová Vys. stranická škola – Institut spol. věd při ÚV KSČ, Pha

doc. Dr. Jan Tauber Výzkum. ústav zemědělské ekonomiky, Pha

inž. František Vaníček ministerstvo financí, Pha

Dr. Bohumil voborník Ústav pro plánování věd při Čes. akademii věd, Pha

Tajemníkem SPK je Dr. Jiří Prokopec

Milada Bařinová, Ústřední komise lidové kontroly a statistiky (zdroj: Zprávy SPK)

Ing. Slavie Hilbertová, Ekonomický ústav ČSAV

Dr. Zícha – Státní plánovací komise, Praha